

עלייה לפי יכולת הקליטה הכלכלית
ולקדונות המותרים, דרכי הביצוע וההשלכות הדמוגרפיות של מדיניות
העלייה בין מלחמות העולם

אביבה חלמיש

יכולת הקליטה הכלכלית, שנושה אמת המידה הרשמית להסדרת העלייה והגירת יהודים לארץ-ישראל במשך רוב התקופה שבין מלחמות העולם, על פי ההגדרה המקובלת, יכולת הקליטה הכלכלית (economic absorptive capacity) היא שיעור המתגוררים שיש ביכולת הקליטה לקלוט ללא פגיעה בכלכלתה ובמרוקם חוברתי שלה, שיעור זה מתונה כמשתנה ארוך, ובהם אוצרות טבע, הון, אמצעים טכנולוגיים ותכנון כלכלי. גם למטר הזמן יש המפקד במדידת יכולת הקליטה, ויש להבחין בין קליטה מידית, ארעית לעתים, ובין קליטה מקומרת, זו שרק בחלוף זמן אפשר להעריך את מידת הצלחתה. כך למשל, קליטת המלאה, עת כדי עצמאות כלכלית, של מתיישבים שעל על קרקע בתולה היא עניין של שנים; ואילו מעל מקצועי עשוי למצוא עבודה תוך ימים, אך לאבר אותה לאור זמן-מה עם שינוי להטבתה.²

חוזרי לפורים נחמם גרוס על הירחון המוניטילי.

'עלייה' היא הטלה העברית להגדרת הגירה של יהודים לארץ-ישראל, והיא מובאת במאמר זה על פי הכלל של שימוש במונחים השגורים בחברה נשואה, הידיון ובשפת המתיבה של המאמר. הערה זו נוסדה לכתובת שאר בני 'עלייה' היא טילה עוסמת המייחמת ערכית בעלת שורשים דתיים יתריים סורים-צרפתיים, שקיבלה משמעויות נוספות בשלהי המאה ה-19, השימוש בה במאמר זה נמול מסען איראולוגי אלא נובע משיקולים דיסציפלינריים. על פי אותו כלל, הוצגה הערה של הערכים א של הפרטים יובא המונח האוניברסלי 'הגירה' המסייה מן הכלל 'בגרות המאמר נעשתה מטעמי קיצור, וצריך לזיזות: שריזיות ההגירה והמטרות והמדיניות העליונה הציגויות'.¹

1. J. Isaac, *The Economics of Migration*, London 1947, pp. 103-130.
2. זן בארץ-ישראל בתקופת המנדט, וראו גם: ש' דינבאן, י' כץ, י' פז, 'כרש והשיאה וקצב הקליטה של ארץ-ישראל במדיניות המנדט והחוקים החדשים על הקמת המדינה - תבניתה הדימוגרפית', ארץ-ישראל: מחקרים בדיעת הארץ ועולקוליה, 22 (תשנ"א), ספר זר עשירי, עמ' 206-220, זמן, ד' תרנ"ב, 'כרש קליטה ומבנה כלכלי', בתוך: אחרות ומבואה: מאסף מפלגת מעילי ארץ-ישראל, מאסף רביעי: מלדות קליטה, תל-אביב פברואר 1946, עמ' 271-277.

התחנה יבולת הקליטה הכלכלית. את מדיניות התגירה של השלטונות הבריטיים עוד לא יכלו לזכור, מאז כינונו של השלטון האזרחי (1.7.1920), נקודה זו דאיה להגשה שכן תרומת התגירה שתנוצי תרביט סמואל, תגיב העליין הראשון, עם כביטנו לתפקידו עלילה המראשון להשעות בקיץ 1920 המסך סמואל את המסתדרות הציונית להעלות 16,500 יסטים (ראשי בית אבא, מספר קרוב מאד לזה שביקשה המסתדרות הציונית, לכאורה, להעלות עלייה חופשית, ללא קריטריונים מוגבלים, אולם המסכות שהוא תפקיד בירי המולדת הציונית להביא עליהם היהת מומגית בכך שהיא תכסית להם תעסוקה או מתייה שיהיה שמה מיום עלייתם. בדיוחיו ללונדון המדיני סמואל את מדיניותו יוגבלת העלייה לפי

התקליטה הכלכלית של הארץ, וביצ' ביוני 1921, כרושית אחרי שהתחוללו התנגשויות רמים בין עורבים ליהודים (נשאורעו המצא"א, תודיע סמואל כי להבא תונהל התגירה לפי יכולת הקליטה הכלכלית של הארץ. ללא כטו תנובתו המדינית על האזרחים האלימים - המסקה ונמנית של העלייה, שנגעשנה לתרומתה לירישות העורבים - השינוי המשמעותי באופן ניהול התגירה, שעליו הדריע הראשית וני, נבע מהקפי השנה שחלפה: קיצו דיה של המסתדרות הציונית בניוים המשאבים לתרומתה לקליטת העולים, בחינה מדוקדקת של מהות מדיניות התגירה המרשה מלכת כי לא יתעוררו השתנה, שהיה כאמור גם קודם לכן יכולת הקליטה הכלכלית המריכה את התנתות של סמואל; השינוי והבטא בקיצוץ מסבירותיה של המסתדרות הציונית בענייני העלייה ובהגברת המעורבות הממשלתית. דבריו של סמואל ביצ' ביוני 1921 כי העלייה תונהל לפי יכולת הקליטה הכלכלית היו אפוא הודעה ושמית ופומבית על מדיניות שכבר התקבלה למעשה.

לשנות העשרים התנהלה העלייה לפי יכולת הקליטה הכלכלית, והשלטונות לא עמדו בקו תצורה לערב שיקולים פוליטיים בהמסדרתה. יכולתו הכלכלית של המשק היהודי הבריטי בארץ-ישראל, ירושלים תשי"ח, עמ' 277-279 (מהלך: המסך הלבן 1922). הציטוט עמ' 278. ציטוטי המסמכים והמסמכים המוכרים במאמר זה לקוחים מן התרגום הישמי לעברית שחינה ממשלת המנדט, ושם תורגמה מילה: 'migration' ומכאן ל'עלייה', גם כאשר דובר תרגומו של ערבים לארץ-ישראל, רא, למשל, בדרגת העולה המלכותית לפלשתינה (א"י), 1937, מספר מולמנטרי 5479 (להלן דוח נערת פולין), עמ' 9, שם נובט על עלייה לא-חוקית של ערבים מן התוצות המשכנות ומביתו מן התורן.

עד כינון השלטון האזרחי היהת הארץ נתונה תחת שלטון צבאי ונעצם מהותו היא שמה על סטטוס-קו, ובכלל זה אסר על כניסת מהגרים לארץ (מהותה רק חוזרת של חושבים שזנבו אותה מוצגום או כעל-כורחם בתקופת המלחמה). על העלייה בתקופת השלטון הצבאי ראוי דוד ה' שפירא, לעלות ככל הדרישה: תולדות התעמלה לארץ-ישראל מיראשית השלטון הצבאי ועד לשלתי שנת השלישים (1937-1937), תל-אביב 1994.

מסק מסמאל אל משרד חוץ, 18.8.1920, 18.8.1920, טנאב אצל מ' מסנן, יר'ב"ט מסאל וציצנו המופסים וראשונים של מדינות העלייה, בתוך: י' באואר, מ' ירושלים, קולת ועורכים, שריק מוקד בתולדות הציונות, ירושלים תשל"ו, עמ' 300, תעדה 44.

בהתייה המתנהלת לפי יכולת הקליטה הכלכלית של ארץ היעד נחלקים המנהלים ללחם קבוצות עיקריות: אנשים המביאים עמם את האמצעים הדרושים לקליטתם; אנשים מן המגורים משתי הקבוצות הראשונות, מספרים של אנשי הקבוצה הראשונה והאחרונה; מותנה בכיולת הקליטה הכלכלית, אלה ואלה אינם אמורים להצטרף לשוק העבודה, ושי שמביאים עמם הדימונים אף עשוי להגדיל את יכולת הקליטה הכלכלית, ניהול התגירה יכולת קליטה כלכלית מכתרי אפוא ישירות רק את מספרים של אנשים הבאים לארץ בתמסדה להצטרף לשוק העבודה, ואלה היו פחות ממוצאית מכיל המהגרים היהודים ישראל בין מלהמות העולם.

השלטונות הבריטיים והמסדרות הציוניים היו שותפים לרעה שיכולת הקליטה הכלכלית היא הכל המבואים בזוהר לקביעת מידות העלייה, אולם הצדדים היו חולקים על פסיקתו של עיקרון מסדיר הו ועל אופן יישומו, המאמר יציג ויבחה את המסקנות ואת חילוקי הדעות בין הצדדים, יבחן את מידת יישומו של עיקרון יכולת הקליטה הכלכלית ואת השינויים שחלו בו במרוצת השנים, ויעריך את השפעתו על הרכב העלייה ועל המבנה הדמוגרפי הישום בין מלהמות העולם.

א. המסדרות הכרונוולוגיות

המכרהו הישמית שיכולת הקליטה הכלכלית היהת אמת המורה לקביעת המסדרים של התגירה היהודית לארץ-ישראל נעשתה ביוני 1922 ביספר הלבן של ציציילי.

כדי להגשים מדיניות זו [מדיניות הממשלה בעניין הכיית הלאומי היהודי] נתון שהיישם היהודי בארץ-ישראל יוכל להגדיל את מספרו על ידי עלייה, אין מודי עלייה זו יכולת להיות כה גדולים עד שיעצבו את גבול יכולתו הכלכלית של הארץ באותה שנה לקלוט עולים חדשים³.

3. בדרך בלב מוגנים נתוני העלייה בתקופת המנדט בלא המרה בין העולים בכות עצמם בין התלויים בהם. לפי ירושלים אלה, חלקה של העלייה העובדת: נאגשים שבאוי לכתוב עבודתו ותחיליים בהם היה 1922-1923 : 42.8%; 1923-1924 : 41.5%; 1924-1925 : 48%; 1925-1926 : 70%; 1926-1927 : 48%; 1927-1928 : 52.5%; 1928-1929 : 68%; 1929-1930 : 53.5%; 1930-1931 : 59%; 1931-1932 : 39%; 1932-1933 : 52.5%; 1933-1934 : 62.5%; 1934-1935 : 44.8%; 1935-1936 : 48%; 1936-1937 : 39.9%; הויושוב של הוא לפי: Gutovich and A. Gertz, *Statistical Handbook of Palestine 1947*, p. 103 Jerusalem 1947, בשנת השלישים מובאים כהעדה 146 להלן.

4. ירושמות תצויטיים הם כל המסרות הקשורות בדרך זו או אותה אל המסתדרות הציונית, ובכלל זה תועד הלאומי המוכנת היהודית, על מחלקותיה.
5. Great Britain, Colonial Office, *Correspondence with the Palestine Arab Delegation and the Zionist Organization, June 1922, Cmd. 1700*, London 1922.

הישיבה שהוצגו תורשים אחדים אחד כך בספר, הלבן של פאספילר (אוקטובר 1930) ולפני, במלול השיקולים בשאלת ההגירה היהודית יש לקחת בחשבון גם את הרוגשות של הציבור הערבי, שהמשרב הכלכלי הפופולרי אותו גונם בעיקרו על ידי הגירה יהודית החורגת מיכולת הקליטה הכלכלית של הארץ. כך קבע הספר הלבן כי להבא יש לנהל את מדיניות ההגירה כך שתביא לשיפור יחסי ההגירה בין שני הצדדים, למען שלומה וטובתה של הארץ. בלשון מתחמתלתולה, כוונת הדברים הייתה שיש לנהל את ענייני העלייה גם על פי שיקולים כלכליים, ולא רק כלכליים.

הספר הלבן של פאספילר לא האריך ימים. איגרת מקדונלד מפברואר 1931, שהייתה, כנראה, הפירוש המוסמך שלו, העמידה מחדש על כוונת את עקרון יכולת הקליטה הכלכלית, ותכניה מפורשת שהשיקולים הנוגעים לגבולות כושר הקליטה הם שיקולים כלכליים גרידאיים. אולם בראשית שנת 1933, כשיכולת הקליטה של הארץ הלכה וגברה (מרות לחץ היהודי הרב שהובא באמתחתם של עולים בעלי הון או הושקע בארץ על ידי תורמים שהתגוררו מחוצה לה), היה ברור לגבולות הצינונית שהמשלה מערבת שיקולים כלכליים בקביעת ממדי העלייה העובדת כדי להתצות את בעמל המיעוט של היהודים בארץ-ישראל, הוציב העליון אף הורה בכך בשיחותיו עם ראשי המוסדות הצינוניים ועם גורמים ערביים. בשנת 1934 המארכה שורת הסימנים שהעידו כי המשלה פוּתלה את עקרון יכולת הקליטה הכלכלית בשיקולים מדיניים, י"אף כי היא עיגנה את רצונה לצמצם

Great Britain, Colonial Office, *Statement of Policy by His Majesty's Government in the United Kingdom*, Cmd. 3692, London 1930 para. 28

1930. נתח עבריים: ח"ם מחתובי, הצננות - אוצר התעוררות הפוליטית, ירושלים 1948, עמ' 375.

9.11.1930. אך מוללות הוצע הפועל של ההסתדרות הצינונית ושל תנועת הפליטים של המטבח היהודית, 9.11.1930. נוסח עבריים, אצ"ם Z4/286A/1B

18. יאגרת רשמית טאט ראש-המשלה דאמרי מקדונלד לר-י חיים ויצמן, נשיא המטבח היהודית לארץ ישראל, 13.2.1931, נוסח עבריים, אצ"ם Z4/286A/1B

של המשל, דברי חיים אלוהורוב: יתו 'ישראל' (בכסת עלייה עוברת) מולטי ולא כלכלי, לא כוח הקליטה של הארץ קובע אחת, מרכז מפתח, אצ"ם Z4/286A/1B

19. שולמן, 11.5.1933, התמסכאות בעניין הו הגבולות החריפים בסיון 1933: דוד בן-גוריון לחיים ויצמן, 26.10.1933, דברות, א. תל-אביב 1973, עמ' 1675; ישיבות מרכז מפתח, 4.11.1933, 21.11.1933, אצ"ם Z4/286A/1B

20. פנינת הצינונית העליון עם ששון ראשי עיריית ערבים, 13.11.1933, אצ"ם Z4/286A/1B

21. שרתוק מברוק מפתח, 15.11.1933, אצ"ם Z4/286A/1B

22. בן-גוריון בישיבת הנהלת המטבח, 30.8.1934, בכתובות ליישובות הנהלת המטבח כאן ובמאשר רשימת

ההשתתפות ציון המאריך ללבר, המקור: הארכיון והנא: אצ"ם S100, וכישבת הוצע הפועל של המסתדרות הכללית, 3.5.1934, ארכיון ההסתדרות (לחלוף אצ"ם), וראו א. חלמיש, 'מדיניות העלייה והקליטה של המסתדרות

היהודית 1931-1937', חיבור קבלי והנא דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת תל-אביב 1995 (לחלוף: מדיניות הקליטה), עמ' 174-179.

לקלוס עולים והתנה נמכרה באותן שנים מן הדרך המדינית. השיגים הללו נחשבו לקרקע והתמננה של הצינונית, שלא השכילה ליצור מסה יהודית קורטית בארץ-ישראל ככליון מדיניות ההגירה המדינית והתנה על שורת העיקרון של יכולת הקליטה הכלכלית, וההתנגדות הערבית לעלייה היהודית רותמה. גל העלייה הגדול באמצע העשור (בשנים 1924-1926) כיסא אלף יהודים) לא הוליד תגובה ערביה אלימה, אפשר לטעון, אגב עקיפת קלף של גל הגבול האסור על אליה. בניתוח הסימנים, שעלייה ממושכת וגדולה יותר (גל העלייה היהודית) היה קצר המסרים במשבר (התנה מעוררת והתנגדות ערבית ומקדמה את הכנסת השיקולים המדיניים לעיצובה ויישומה של מדיניות ההגירה המדינית). חולשת הכלכלית של היהודים והיתר רמתה ואת לראשית שנות השלושים.

פירן האלימות בין ערבים ליהודים באוגוסט 1929 (מאורעות תרפ"ט) הביא את ברעיה לכהונה מחודשת של מדיניות הארץ-ישראלית. מונחה ועדה לחקירת האירועים, ד"ר קובע ברבי ימי המגורים, וזו (ועדת שאו, Shaw) מצאה שההגירה היהודית ורכישת קרקעות בלי יהודים הגבירו את החששות המדיניים והכלכליים של ערביי ארץ-ישראל מפני התייח תלאומי היהודי ללאור מכן נשלח לארץ מוצחה, במאי 1930, ערב באו לארץ, עיריבה המשיק דרכים ליישום מסקנותיה של ועדת שאו. במאי 1930, ערב באו לארץ, עיריבה המשיק לראשונה באופן גלוי ומוצח שיקולים פוליטיים בענייני ההגירה היהודית. בבקשו לדרוש את הערבים באופן גלוי ומוצח שיקולים פוליטיים, הורה משרד המושבות לנציב העליון לעכב את מתן רישיונות העלייה לערבים על לסיים עבודתו של הו"ס סימפסון, י"ה היה אך רמז ל

8. ראו בעניין זה, *Jewish, Arab and British Policies*, I, New Haven 1947, p. 319

9. *British Policies*, I, New Haven 1947, p. 133

10. *Policy under Sir Herbert Samuel*, London 1987, p. 353

11. *Report of the Commission on the Palestine Disturbances of August 1929*, Great Britain, Cmd. 3530, London 1930

12. מסקנות 32-33

13. במחאה שנתית לנציב ראש המחקר המדינית של הנהלת הצינונית בירושלים, פברואר קיש, הוא ציין שמשנה זו [א. מנחה בסעם הראשונה נבוקים פוליטיים תחת המנהקים הכלכליים של ציפה מסדיון עד או את הענייה; פברואר קיש, יומן אוניברסיטאי, ג. ירושלים תרצ"ט, עמ' 1916, ראו גם דין וחשבון האמבקטוריה של ההסתדרות הצינונית לקונגרס השביעי-ישיר, ג. ירושלים תרצ"ט, עמ' 31. הנציב הכלכלי באותה עת היה טוב עד כדי כך שהנציב אישר קודם לכן מכסת רישיונות 3,000. גודלה יתה על שבישקה המטבח והתודות (נצח 14,549), במסגרת של דבר חולקו רק 950 רישיונות, שנוצחו במקצתם לפני התייח של הו"ס סימפסון, קונטרקט לעיתונות מאת הנהלת המטבח היהודית, 16.5.1930, מארכיון הצינונית המרכזי (לחלוף אצ"ם) S25/2283; י"ד גורביץ ואי, העלית הצינונית והתנועה הערבית של האוכלוסיות בארץ-ישראל, ירושלים תש"ח, עמ' 88, ראו ג. שפר, 'שיקולים פוליטיים בקביעת מדיניות מדינית', בשאלת המדיניות היהודית בארץ-ישראל, הצינונית, מסקנה (תשל"ח), עמ' 184-196.

מקובל לתארך את נטישת עקרונות יכולת הקליטה הכלכלית למאי 1939, מועד פרסומו של חוקי הגירה של מקדונלד.²¹ במסמך זה אכן נאמר שהכר בפירוט ובגלוי, ואף צוין הגיונו והיגיון: לשמור על יחסי הכוחות התמנוניים בין יהודים לערבים, כך שחלקם של היהודים לא יעלה על שליש מכלל האוכלוסייה.²² אולם מטרה זו כבר עמדה בבסיס החישובים של ממשלת העולם בספר הלבן מיוני 1937, ולקצה את גודל המסכות שניתנו מאז. שיקולים התמנוניים והמנוניים במידתן גמור הדריכו את מדיניות ההגירה של הממשלה כבר מראשית המלחמה.

ההכמנה ומחלוקת בין השלטונות הבריטיים למוסדות הציוניים בעניין יכולת הקליטה הכלכלית

היכולת הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו.²³ קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל.²⁴ ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

21. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

22. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

23. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

24. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

את העלייה גם בקשרים שיצרה העלייה המואצת בתחומי המחנות ובאספקת שירותי חינוך בריאות, שיכון וסניטציה.²⁵ שנינו רשמי במדיניות העשרה רק ביולי 1937, בספר לבן שפורסם בר 1937 הודו וחשבו של ועד ההקליטה המלכותית (ועדת פיל) הדבר נעשה עדיין בעיקרית במפורש. לשם הבנת מותח השינוי וכדי להציב בהקשר הנכון, נחזק להוכיח שוועדת ההגירה המלכותית אחרת, ולצד זו הודיעה - לסיים את המנוס ולחלק את הארץ, היא נתנה גם סדרה של המלצות 'פלאאטיביות' (נמוניות וחלוקיות) למקרה שהמנרס יישאר עליו ובכללן המלצה זו:

מבוא ואולי יאה גבול מסוים לזרם השנתי של העלייה היהודית. מציעים אנו כי מקצה הוד מלכותך תקבע עקרונית גובה מדיניות לעלייה היהודית, אשר תכלול עלייה יחידה לכל סוגיה. קבוצת גובה זו תקבע למשך חמש השנים הבאות ב-12,000 איש לשנה ובמשך תקופה זו אין להכניס כסום אופן וכשום שנה מספר גדול מזה. משקבע המבטחיה המדינית יקבל התצו העליון הוראות שעל-פיהן רשאי הוא להשתמש בשיקול דק ולהכניס עולים עד למסטימס הוד, אך תמיד יאה הדבר כפוף ליכולת הקליטה הכלכלית של הארץ.²⁶

הודעה הממשלתית ביולי 1937, שאוגוסט 1937 עד מרץ 1938 תותר 'עלייה יהודית' סוגיה במספר בולל של 8,000 איש,²⁷ הייתה, לכאורה, תוצאה נמנית (עד שהחלוקה הופרז את הבית האומי היהודי למדינה יהודית, שיהיה לה הפיקוח המלא על העלייה), וכלל בה, בהכניס רישואל, התנאי המגביל של יכולת הקליטה הכלכלית: אולם למעשה הוודיעה יישום מדי של המלצה המצוטטת לעיל, בדבר קביעת 'עקרונית גובה מדיניות לעלייה אם המנרס ימשך. מסקנות ועדת החלוקה (ועדת וודר, Woodhead, שהודרה בנובמבר 1938 את ריעון החלוקה מסדר היום, הקנו משנה-תוקף להצעת החלופיות ועדת פיל, לרבות הגבלת ההגירה היהודית משיקולים מדיניים. וכך, בקיץ 1937 החליטה 'וועדת המדיניות' את עקרון יכולת הקליטה הכלכלית, ונאו ועד פרסום הספר הלבן במאי 1939 נשמרה במסכות העלייה המסורת של כאלף עולים בחדש במסכות עלייה אלה כלל הממשלה את כל העולים, וגם פירטה את התפלגותם לפי הקטגוריות השונות, בעוד שלקראת כן היא קבעה רק את מספרים של האגשים שבאו למצוא עבודה, ולא הגבילה את מספרם של העולים בעלי האמצעים ושל אלה התלויים למימיתם בעולים אחרים או בתושבי הארץ.²⁸

20. Arthur Wauchop, C.P. 209, signed: 'Some Factors in Our Present Immigration Policy', (34), PRO Cab 24250 (August 1934).

21. רודר ועדת פיל, פק' 97.

22. אליה רעה על המדיניות הארץ-ישראלית, יולי 1937, נמסר פרלמנטרי 16513, נוסח עברי: יוסף, השלטון הבריטי, עמ' 285-286.

23. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

24. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

25. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

26. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

27. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

28. מקומה הכלכלית הקליטה הכלכלית נתנה את ההסודות והציונית מראשית פעילותה המעשית והיא נשדלה בשנת 1908. אחרת רופף, ראש המשרד הארץ-ישראלי שלה ביפו והראשון שיקרא לעצב ליישם מדיניות עלייה ציונית, פעל להתאמת העולים לצורכי המושק הארץ-ישראלי ולכוחות הקליטה שלו. קו זה הוסיף להדריך את ההסתדרות הציונית גם אחרי המלחמה כבש את הארץ. בניגוד הראשון של הוועד הפועל הציוני אחרי מלחמת העולם הראשונה לוגיון, פברואר-מרץ 1919 הוא תמליט יוהדי עולים בכוח לב ליישם מדיניות עלייה ציונית, ואת ירכי למונע הצטופפות מדיניות לאנשים שאינם מוסקים כראוי בארץ-ישראל. ההסתדרות הציונית לא הודרה ליישם מדיניות זו, והפוך הוא. באביב ובקיץ של שנת 1919 הוא שיגרה מכתבים ותווים לסניפים בארץ-ישראל וכתבה כי 'הזמן לעלייה עדיין לא הגיע, כשיקו משום שהמגאים הכלכליים בארץ-ישראל אינם מאפשרים קליטת עולים. הוא המליצה שיעלה רק מי שיכול להסתדר בארץ תיכף'.

הקליטה הכללית חגרום לקיימה כללית ולירידה גדולה, מוציא את ריבת הארץ
החוקרים את הגולל על המשך העלייה לזמן רב. לקחי המושב הכללי של המתנת
הקליטה שנות העשרים הגבירו חששות אלה. ומיקו את המתיבה בהסדרת העלייה לפי
יכולת הקליטה הכללית.

הקליטה הכללית, עקרון יכולת הקליטה הכללית עלה קנה אחר עם מדיניות הארץ.
אליה של ביטחון, שאחר מהאנטיסמיטים הניאסיים שונתו אותה היה שארץ-ישראל לא
תוכל לקלוט את המסים והבריטי. ובכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין

הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין

הסוכנות היהודית:

הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין
הקליטה הכללית של המסים והבריטי. וכל זאת, על אף ששרדה הסכמה הודית רחבת כסיס בין

ומיד, ואילו לכל מי שאין לום לא כסף ולא יריעות מיוחדות באיזה מקצוע עבדה
יכולים לעבור עבודה פרייה, עוד זמן רב לא יהיה מקום בארץ.²⁸

אדוני השנה הראשונה לנציבותו של סמואל חיוקן את המתיבה של ההסתדרות ה
בהסדרת העלייה לפי יכולת הקליטה הכללית. שיעי הארץ נפתחו בשנת 1920.²⁹
גדולה על סמך ההנהגה המשותפת לממשלה ולהסתדרות הציונית, שינוי סכום כסף
לפיתוח ארץ-ישראל. כאשר ההנהגה הנהגו, פעלה ההסתדרות הציונית בשיתוף
להתאמת הממדים וההרכב של העלייה למצב הכלכלי. היא חרחה לסניפה לשלושה
רווקים ואנשים המסוגלים לבצע עבודת גופנית קשה; והיא ביקשה מן הממשלה לא
עוד אסדרת בניסוח לארץ-ישראל, עד הרעה מדישה.³⁰

ב-1922, סמוך לפירסום של הספר הלבן של צ'יצ'יל, הוריעה ההסתדרות הציונית
הסכמה להסדרת העלייה לפי יכולת הקליטה הכללית. ההסכמה ניתנה על רקע כישיו
הכפול של ההסתדרות הציונית: אי-יכולתה לעמוד במטר הכספי של הקליטה, וקשייה לקלוט
בטמיר העלייה ובמתיבה כמותה עצמה, ללא התערבות השלטונות. אולם אין זה התק
המלא. אף שהורברים עדיין לא נאמרו בפני מלך וברבים, מטרחה של הציונות בקליט
הגורנה במאמר זה יחתה להקים מדינה יהודית ריבונית בארץ-ישראל בדרך של צמצום
יהודי בארץ באמצעות עלייה, התנהגה הציונית האמינה ועד ראשה שנת 1936 ניא
במלא יכולת הקליטה הכללית תביא. בעורמה הכספית של היהודים ברחבי תבל, לציו
דרכי יהודי בארץ-ישראל כחוד פרק זמן סביר.

נוסף על כך, ההסתדרות הציונית ראתה ביכולת הקליטה הכללית עקרון מסורתי יותר
נאמן לרוחה של הצורה בלפור ובר-הצדקה אל מול הביעות הערבים החלופות האחרות ה
גרושת יותר מבחינת הפתוח רצויות לה, בהיותה ארגון הולנדי ומול ממשלות ריבוניות
ניהול העלייה לפי שיקולים מדיניים היה מביא להתקנתו בלחץ הערבים; מדיניות של עלייה
תופשת היתה טביאה להסתגקות המשק היהודי בארץ-ישראל, שסבל מאבטלה כרונית
למעט השנים 1933-1935. ניסיון השנה הראשונה לנציבותו של סמואל ניצב לגור עיק
ההנהגה הציונית כחמור אחרת, והיה לה נוה שיעיקרון מסודר שקבעו הבריטים יחצוץ כיו
ובין הדיישה הגרולל לעלייה בקרב יהודי הגולה. ההנהגה הציונית חששה כי עלייה מכה

28. יסכת חזיר של ההסתדרות הציונית, 'על התנוה: הודיע הפועל של ההסתדרות הציונית, הלשכה הפוליטית
הלשכה הפוליטית, חיים ויצמן, מתנת אוסקין, יוליוס ספוד, 'הפעל הצעיר, 21.8.1919. שנתון
בנוסח דומה ששלחו בשנת 1919 מנכ"לים אצל א' פרייל, המדיניות הציונית לאור הצהרת בלפור.
אביב חלמית, עמ' 116.
29. ח' לבסקי, 'יסודות התחצוב למפעל הציוני: ועד הצירים 1918-1921, ירושלים תשס"א, עמ' 25.
30. טיסקי, 'הרכיב סמואל הודעה ז' לעיל, עמ' 296-303.
31. ההסתדרות הציונית נאלצה לקבל את הספר הלבן של 1922 במקום אחר, על אף הסתייגויותיה מעיקרי
אחרים, אולם היא לא הסתייבה מסדרת העלייה לפי יכולת הקליטה הכללית. ד"ר גרנה פיל, ספר
מסקת 65; מכתב אל הוציב העליין אחרת וקום מאה משנה שרתוק, 15.2.1938, אצ"ט 525/2615.
32. בדיינים שהתקיימו בקופה שקדמה לבאה של ועדת פיל טען יצחק גרנבוים שהתנול תקבל את דמ

על פי משקלים זה לצד זה: ואם אטנם התקיימו בה שני משקלים - מי הקים את החיץ ונתמך, כאן יצטמצם הדיון לחומם ההגירה. ההצהרות הפורמליות והמסמכים הרשמיים של הממשלה התרבותית יכולות הקליטה הכלכלית של הארץ כולה. סמואל אף ציין בנאומו ב-31 במרץ 1921 שוועלייה חגיגה על-ידי המספרים והאנטיסמים של האוכלוסייה הנוכחית, "אם יתקבלו של 1922 גאמר כי חזונו להבטיח 'שחולטים לא ייפלו למעמסה על כלל תושבי ישראל, ולא ישללו משום חלק מהאובלוסייה הקיימת את עבודתו."

מסמעי, באופן רשמי ופומבי ראחר הממשלה בארץ-ישראל יחידה כלכלית אחת, ועמדתה תוקדמת יותר שאין לאפשר בניסת מהגרים יהודים כל עוד מצויים בשוק העבודה מובטלים רבים. העניין על הביקוש לזרדים עובדים, בארץ-ישראל היה עורף יריים עובדים, ויישומה מדיניות כזאת היה בולט את העלייה, מקפאה את המפתחות של הישוב ומצמצמת מעמ' המציעים של היהודים. המשק היהודי היה יותר מפותח מן הערבי, ויכולתו לקלוט זרדים כיוודים כלכלית מגורה הזחה גדולה מזו של כלל המשק הארץ-ישראלי. המוסדות התורניים שיפחו בידועין המרדה בין המשקיים ויצירת משק יהודי על סתרת העבודה העברית, הן שהתפתחו תגבר את העלייה והביא ליצירת רוב יהודי בארץ-ישראל. על כן הם התזרזו לתקן המשק בין שמרי ההגירה היהודית לממדי האבטלה בקרב הערבים, ורדשו שממרי הקליטה ייקבעו על פי מצבו של המשק היהודי בלבד (כתוספת חלקם של היהודים כעבורות הממשלה התערייתית).

הבריטים הכירו בכך שהיו יהודי נושקע בארץ-ישראל כדי להגדיל את מספר היהודים בה לא כדי למסקת מסמקה לתושביה הערבים. בשנות השלושים הם הרגמו הכרה זו להקצנתה של השיונות עלייה על פי אומדן יכולת הקליטה הכלכלית של המשק היהודי בלבד. "בראשית שנות השלושים הם הגדירו (באגרו מקדונלד) הכחנה כפולה ראשית, הם מיינו את העברות ומשק לשלושה סוגים: 1) עבודות חמליות בחוץ על עבודות מסוג זה את עקרון העברות הזרות, 2) הממשלה הכירה בכוח היהודים להחיל על עבודות מסוג זה את עקרון העברות הזרות, 3) עבודות ציבוריות ועירוניות במימון ציבורי. הממשלה הכירה בכוחם של היהודים לקבל חלק בעבודות אלו לפי תרומתם לזכמות הממשלה והעירייה (שהיתה גבוהה כמותה הממשלים המוגרפיים) 3) סוגי עבודה אחרים, שחייבו לדעת הממשלה המחשבות בהורטים שונים ובכללם חוסר העבודה בקרב היהודים והערבים כאחד."

40. המולוקט כמגנה זו נכמת בשמות המפרים של סמית, וטרה 77, לעיל) ומצד השני 38, לעיל, נשימו ל' גם לשם ספרים של 'י מצד וע' קפלן, משק יהודי ומשק ערבי בארץ-ישראל, ירושלים 1990, סיכום מצד המחוקק. בעניין זה מובא אצל Metzger, *The Divided Economy*, עמ' 1-13. ניסיון לבחון את המשק הארץ-ישראלי בתקופת המנדט כיוודים כלכלית אחת נעשת בספרו של 'ח גורנסקי, 'התפתחות הקהילתיים במלשעית' חתם 1986, אולם גם שם, עמ' 233-235, 239-237, המסקנה היא שפגמת ההיכולת ביחסות תרבותית היא ששלשה.

41. עזרת, צמיחת התנועה הלאומית, לעיל, חטרה 10, עמ' 107; פוריל, המדיניות הציונית, לעיל, חטרה 28, עמ' 287.

42. *The Roots of Separatism in Palestine*, pp. 63-85, Smith, לעיל, חטרה 37, בעיקר עמ' 68-81.

במשך כל השנים ניסו ראשי הערבים להילחם בגז העלייה היהודית בנימוקים כלכליים. הם אמרו: והארץ אינה יכולה להכיל את העלייה הזאת, כי היהודים מגדלים את התרבות מעל הקרקע, גודלים עבירה מאת הערבים ומכריחים פת להם מפתים, והו ערבי קצת לסבול אותם, ואם כי איננו מסכימים למנדט, הרי הרוב הזה הוא גם בניגוד למנדט. פירשו את הפלים זכויות ומעמד' כזכויות ומעמד' כלכליים וניסו להוכיח, שפונקציה במעמד הכלכלי של הערבים. עד שהם גרמו לדעת שיכולת הקליטה אינה שבעה ענינם הווייתה של הארץ, שהיא אינה גודל קבוע כפי שהיה היה בימים שהם היו 95% מתושבי הארץ ושהיהודים מבערבים זו היא יכולת קליטה ש ל א והתה קיימת כלל בארץ, ושההתנהגות יכולת קליטה כלכלית זו מקורות הכלכלה מישות הערבים לזישותם המוגדלות תועלת בעצמם מביאים אותה ביטווודות' שלהם, ואם כך הוצר הרי אין כל גבול לזרדים יכולת הקליטה, כי כל יהודי שבא בסכום כסף לארץ או בשתי יריים עובדות מביא תועלת יכולת קליטה. ואם מקבלים את העקרון של יכולת קליטה כלכלית מוכרחים לקבל גם הנחה של רוב יהודי בארץ.⁴⁴

המחלוקת משתקפת גם במחקר. ברברה סמית' שענה שההרטים עיוותו מלכתחילה, ומשקולות פוליטיים פרו-ציוניים, את עקרון יכולת הקליטה הכלכלית, "ואילו לדעת יעקב קצת וקרייטינגים של הממשלה במתן אשרות הגירה היו על-פניהם לא-פוליטיים עד פרוץ המלחמה ב-1966. מובן שעמדות פוליטיות או אידאולוגיות השפיעו, ומשפיעות גם עתה, על ההתייחסות לסוגיה זו. ערות לכך נמצאת, למשל, ברמיין כך שנעשה של סמית' ובין ברבים שהשתמיע דוד כרנורין בשנת 1936, אם כי כוונתו הפוכה משלה:

[...] תחל מ-1922 בקבע לה לכה העקרון, אשר לפיו סדרה ממשלה המתיחה והארגוניסטציה הארץ-ישראלית את העלייה היהודית, והקדוין של יכולת הקליטה הכלכלית. אמדתי להלכה, בפני שלמעשה לא שמורה הממשלה על עקרון זה עד עכשיו ואחת הקהילות שלנו היא, שעקרון יכולת הקליטה שימש רק גבול מכסימלי לעלייה. כלומר, שאף פעם לא נתנה הממשלה לעבוד על יכולת הקליטה, אבל עקרון זה ל שימש מניעוטים, וכמעט אף פעם לא ניתנה לנו עליה במלוא המידה של יכולת הקליטה.

מחלוקת שנייה בין הבריטים לציונים הממקדה בשאלה אם יש לזכיא בהשבו את יכולת הקליטה של המשק הארץ-ישראלי כולו או רק את זו של המשק היהודי. מחלוקת זו היא פן של סוגיה רחבה יותר: ואם הייתה ארץ-ישראל המנדטורית יחידה כלכלית אחת או שההקיימה

36. משה שרתוק במרצתה הארצית של מאמר, "5.3.1937, חמועל הארצי, 1937, 22-23 בינואר 1937, 21-22.
37. *British Economic Policy, 1920-1929*, Barbara J. Smith, *The Roots of Separatism in Palestine*, pp. 68-71.
38. Metzger, *The Divided Economy of Mandatory Palestine*, Cambridge 1998, pp. 66-67.
39. דוד כרנורין בישיבת הוועד הפועל הציוני המוצמט, 10.11.1936, אר"צ 55/288, נדפס ביודותו, ג' תל-אביב 1976, עמ' 488 (הודפשה במקור).

היציאה והיקף היבוא של מוצרי צריכה שאפשר ליצורם בארץ, המסודות הציוניות, שהיווהו היהודי ומגושקע בארץ העולים המגויים אליה משנים את התנאים הקיימים, והוא לא יוכל לקלוט הקליטה הכלכלית ויוצאים משורת לקליטת עולים נוספים מעל למספרים המסוימים על צילום התווה.

על נחלקו הצורכים בשאלה כיצד להעריך את הפוטנציאל הקלאי של ארץ-ישראל. כל המספרים על הערכותיו על חישובי השטח הראוי לייבוי קלאי, האיכות הנוגדת בקרקע הקלאית הכלכלית הצפויה ממנה⁴⁴ הנביאים השתוו את האומדנים שלהם על שיטת קלאית המעלה של הערבים, והגיעו להערכת ממונה של השטח המתאים לייבוי קלאי ושל התורה לרונם. ההערכות ביססו את תכונותיהם על שיטת עיבוד חדשניות ואינטנסיביות וייבוי-העבודה זו גם נציגו וזו מולו וזו שרר תפישות: מצד אחד התפישת הפיסיקו-קלאית הקלאית היא מקור העושר, ולצדה הנוגחה שמשאביה של הארץ הם נתון קבוע, ועל כן הקלאי-ביטוח סכום-אפס, וכל עולה חדש הוא אפוא מנובל-בפוטנציאל של הקלאי ערביי-העושר.

המכלל, הממשלה פעלה על פי חישובים כלכליים לטווח קצר, שהיו מבוססים בעיקר על המכלל, הממשלה פעלה על פי חישובים כלכליים לטווח ארוך ונלמנו שכל של שיק העברות, ואילו הציונים שילבו בחישוביהם גם הערכות לטווח ארוך ונלמנו שכל של שיק העברות, ואילו נקטה גישה טכטית, ואלה הפעילו גישה דינמית בהערכה של יכולת הקליטה.⁴⁵

ולבסוף, הנביאים והציונים היו חלוקים בשאלת התפקוד שעל הממשלה למלא בהגברת יכולת הקליטה. בראשית שנות המנדט ציפה ההסתדרות הציונית שהממשלה תמלא תפקוד קלאי בהגברת יכולת הקליטה של הארץ ותפעיל לשם כך מדיניות פתוחה וזומה⁴⁶. ציפיות אלה נכזבו, למעט השנים הראשונות לנציבותו של סמואל⁴⁷. לית מאן רפליג, שהשליטון הבריטי תרם רבות לפיתוחה של הארץ, וכך חרם בעקיפין גם להגברת יכולת הקליטה של הממשלה היהודית, אך הוא עשה זאת על פי צרכיו ולא מתוך כוונה מפורשת להגביר את יכולתה של הארץ לקלוט הגירה יהודית.

לשנת 1930 הגיע הופסי-מפסון למסקנה שהשטח הראוי לייבוי בארץ-ישראל על פי השיטת הקיימות מנוצל כמעט עד תום. ברור שלו הוא הציב לפני הממשלה את הבררה והשיטת הקיימות מנוצל כמעט עד תום. ברור שלו הוא הציב לפני הממשלה את הבררה והשיטת הקיימות מנוצל כמעט עד תום.

41. *The Economics of Migration*, p. 125. Isaac, לעיל, הערה 2.
42. ריכמן, כן, פנ, רישור השניאה נקב הקליטה של ארץ-ישראל, לעיל, הערה 2, עמ' 210.
43. שם, עמ' 209, p. 91. Meizer, *The Divided Economy*, הערה 38.
44. ד' הורוויץ, הלכלה הארצישראלית בהתמחותה, תל-אביב תשי"ח, עמ' 32-33.
45. בנימין עמ' דיוויד לוי גרונ', אתרו גייסט בלפור וניסוחן צדציל ביולי 1921. נשאל וייצמן מהו ישיבתו את רצונו בעניין ההגירה? בתשובתו לא ציין מספרים או שיטת, אלא אמר כי קודם כול יש להנמיך תמיכה בריבית בהתמחותה של ארץ-ישראל כדי לאפשר קליטה טובה של מתגייסים יהודים.
46. *Palestine Immigration Policy*, לעיל, הערה 8, p. 43.
47. סמואל, 'הכרזת סמואל', לעיל, הערה 7, עמ' 292; שי הטיס-דולק, 'מדיניות הפיתוח הכלכלי של ס' הברט סמואל', קמורה 12, יולי 1979, עמ' 70-90.

שונת, הנביאים המבוינים בין המשפחות שונות של ההגירה על שוק העבודה. הקליטה הנכונה עובדים יהודים לפיטור ערבים, אבל אישור את המשך העלייה גם בזמן עריין מובטלים ערבים⁴⁸. אולם בארץ-ישראל המנדטורית אי-אפשר היה לקבוע במפורש מספר מחזורי העבודה הערבים.

כשנים הראשונות לאחר פרוסום איגרת מקדונלד, כשנממרי העלייה היו קטנים והקליטה והחזיר סבל מאבטלה, שאלת חוסר העבודה בקרב הערבים כמעט שלא עלתה על המדע בדיונים בין הנביאים והציונים, אולם בתקופת הגאות הכלכלית והתעסקות המלאה בקליטת היהודי, היתה שאלה זו לנקודת מחלוקת מרכזית בין הצדדים, והוכנסת נגדו חוסר העבודה בקרב הערבים להישוטים הממשלתיים בקביעת מפור הגירה היהודית היתה פן הפיתוח והראשונים לנסוג הממשלה מעקרון יכולת הקליטה הכלכלית.⁴⁹

נקודת מחלוקת שלישית בין הנביאים לציונים היתה אם יש להפעיל הערכה טכטית או דינמית של יכולת הקליטה. בתקופת המנדט התאפיין המשק היהודי בממדים קטנים ובוטחה מהירות מגאות לשפל, ולכן התחוללו שינויים קיצוניים ומהירים ברדישה לדידים עובדים ענפיים משק שהתפתחו במהירות בעת הגאות וקלטו עולים רבים - ענף הנבייה בלבד בקרב נקליטו לקשיים לאחר ומן-ועובדים רבים נפלטו מהם⁵⁰. זאת ועוד: יכולת הקליטה הכלכלית של ארץ-ישראל המנדטורית, איך חסרת אוצרות טבע ומשתית מעשייתה, היתה שותה בראש ובראשונה בייבוא והון; אולם גם כאשר התקיים יחס מתאים בין כמות ההון המשיג ובין מוצרי העלייה, לא היה בכך כדי להבטיח שהעלייה תקלוט את עצמה מיד, שכן נדרשו תקופות הכשלה בין חשיפת ההון לבין ההחבת כושר הייצור של המשיק.⁵¹

מבונות אלה של המשק הברודו על הניצוינות להעריך מראש מה תהיה הורשה לייבוי עובדות בישראל בשנת התחילים הבאים, והיוו קרקע פורייה לחלוקי רעות בין הצדדים. משליטן המנדט וישיבה את יכולת הקליטה על סמך צילום המצב הקיים; מספר העולים בקטגוריה 'בעלי-ההון', תנועת משאית ברכבת, צריכת חשמל, ייבוא של ציוד (בעיקר מכונות) ורישה לזומרי בניין, מספר הנביינים בבנייה ורישיונות בנייה שהוצאו, תגורת המותרים

48. איגרת מקדונלד, יוסף, חולסון הבריטי בארץ-ישראל, עמ' 280-284.
49. בקינים הבריטי החולס באמרייל 1934 שאין להביא מהגרים יהודים חשיים לשם יצירת עבודות הכולות להתבצע בידי ערבים מחזורי עבודה. PRO Cab. 23/78, 11.4.1934, (34). ראו הערה 19-17 לעיל.
50. N. Halevi, 'The Political Economy of Absorptive Capacity: Growth and Cycles in Jewish Palestine under the British Mandate', *Middle Eastern Studies*, 19, No. 4 (October 1983), p. 456-469. והוא גם נ' גורס, 'המלחמה של שנת 1923 ותפקידי המנדט הציבורי בארץ-ישראל הציונית, מסופו 1 ותשפ"ב, עמ' 169-213. נדפס גם בספרו לא על הרוח לבהד, לעיל, הערה 33, עמ' 232-272; תג'ל, 'המשק היהודי בארץ-ישראל בשנים ללא-יהודיות: 1928-1932', הציונות מאסף 8 (תשס"ח) עמ' 207-220. נדפס גם בספרו לא על הרוח לבהד, עמ' 287-299; נ' ד'ד פריס, 'שורלי חופה כושב' הלייה השלישית, הציונות מאסף 10 (תשנ"ג), עמ' 117-153.
51. גורס, 'המלחמה של שנת 1923', עמ' 192-193. ובתציונות 10.

היא תפקדה של הממשלה, שבידה כל השלטון ובידה רורסיס [משאביים] פיננסיים יגורלים.⁵⁶

היבטים הכלליים והמדד שהכריחו השדכים באביב 1936 לא היו רק מתאים לשינוי לטובה מדיניות ציונית - במדיניות המשקיעה של הממשלה, אלא דווקא בגלל הביטחון הביטחוני והאזנה הממשלה להשקיע כספים בארץ-ישראל, תעבורות וחודשות טיפוק העסקה ליהודים והפיקי שיטור למיניהם ובבניית מתקנים צבאיים וביטחוניים (כמו גרד הצפון ומצודות הגוראים, אך באותו זמן כבר לא היה בכך כדי לתרום להגברת העלייה כי מדיניות התגירה הוחשה במקץ 1937) נחמקה את הקשר בין יכולת הקליטה הכללית למדי העלייה.

ג. יישומו של עקרון יכולת הקליטה הכללית הלכה למעשה

הקנות התגירה המנדטוריות הגדירו ארבע קטגוריות עולים ראשיות, "המצוננות כאן ביקתן להסדרת העלייה לפי עקרון יכולת הקליטה הכללית:

1. אנשים בעלי אמצעים, מספרם אינו מוגבל שכן קליטתם אינה מותנית ביכולת הקליטה של הארץ, אודבא, הם עשויים אף להגדילה, וכל מקרה הם אינם אמורים להצטרף למעגל מבקשי העבודה. בתקנות התגירה המנדטוריות נכללו עולים אלה בקטגוריה "A" - שמוגדרתה הרשמית היא "אנשים בעלי אמצעים משלהם" (Persons of means independent) וכדרך כלל כוננת קצויה: "בעלי-דון" (Capitalists).⁵⁴
2. אנשים הבאים לעבוד, גדלה של קבוצה זו חלוי ביכולת הקליטה הכללית של הארץ. בתקנות התגירה המנדטוריות נכללו עולים אלה בקטגוריה "C" - עולים עובדים (Labour).
3. עולים שהומנו גורם שהמסיה לכלכלים והם אינם אמורים להצטרף למעגל מבקשי העבודה (קטגוריה "B"); תלמידים שאחזקתם מובטחת, יתומים הבאים למסדות, ואנשים שרדם אומנתם והקליטת שהומנו אותם והמסיות מראש שהם יועסקו בתן ככלי קודש.

⁵⁴ שיהיה עם נציגי תלזיון, 2.4.1936. (לפני שפרך המדד השידוי, כן גוריון, וכרונת, ג, עמ' 107-108.

⁵⁵ סיכויי האחריות לקטגוריות השונות השונות פעמים אחדות, וראו מבלת השוואת את הגדרות סוגי העולים; מולקת העלייה של המסכות והחודית לאי, עליה קובץ לעניני העלייה בן מלחמות העולם.

⁵⁶ XXXV, הוסיפו ומבואים כאן וזו נהגים לאורך רוב תקופה בין מלחמות העולם.

⁵⁷ דרישות המינוח לקבלת רישיון עלייה מקטגוריה A השתנו פעמים אחדות במרוצת התקופה, והקטגוריה A נחלקה לקטגוריות משנה, וראו פירוט: שם, עמ' 19, ועמ' 281-297. ובן העדה 136 לחלק.

⁵⁸ הלמטי, "דרישות העלייה", לעיל, העדה 19, עמ' 19, ועמ' 281-297. ובן העדה 136 לחלק.

⁵⁹ הכינוי "בעלי-דון" (Capitalists) היה מקובל על שני הגדירות והם השתמשו בו בתחומי-החיים והשמות, ומא ידע בו נתיחת כספות המגדלי כרי להמשת מברית מה, בני שצדף (Matzev, The Divided Economy, p. 75, לעיל, העדה 18.

לקבוע מדיניות פיתוח יזומה או למנוע לחלוטין הגירה יהודים כרי שלא ינושלו ערבים, שר המושבות פאספיל-בתי בתולדות של הגבלת ההגירה היהודית, שכן הוא התנגד להשקת של כספי משלם המסים הגרטי כפיתוח ארץ-ישראל,⁵⁴ ונכיש באותם ימים עמדה אומית ציונית. "אינרת מקדונלד נועדה אמנם להרגיע את הציונים בהמצעות פרוש נוח יותר מבוחרתם, לספר חלקן של פאספיל, והוביש בה שהממשלה לא תאסר הגירת יהודים לר תפסיק את התיישבותם הצפונית על הקרקע, אולם גם לא היה רלו רסו להתחייבות ביישית לנקיטת מדיניות פיתוח פעילה.

עוד קודם לכן, ערב בואו של הופ-סימפסון, התפכחו הציונים מהתקווה שהממשלה תחרום שישירות להברת יכולת הקליטה הכללית של הארץ.⁵⁵ בראשית שנות השלושים היו ברור לראש המחלקה המדינית של המסכות היהודית, היים ארלוזורוב, כי אין לצפות שהממשלה תשקיע בארץ את המאמץ ואת האמצעים הכספיים הדרושים כדי להגדיל את העלייה. יתה זה יותר מדי לחבוט מאיזו ממשלה שהיא שתעמיד על עצמה הפקיר מעין לטובתם של מתיישבים בני אומה יזרה".⁵⁷

זמן קצר אחרי כן החלה דרישה גדולה של הון יהודי ארצה, חלה גאות במשק היהודי פחתה תלותו במדיניות הפיתוח של הממשלה, ותנושא יד אפוא מסדר היים, בשנת 1936 תחמיר המצב הכלכלי, ושנים לאחר שנואשה מהסוכני שהממשלה תסיע באופן אפקטי לפיתוח של המשק הארץ-ישראלי, שבה התנהגה הציונית ופנתה אליה בעניין זה, כך היא נפקה את פנייתה:

ער עכשיו היתה העלייה נקבעת על-פי יכולת הקליטה של הארץ. אין אני חולק על פרוגניצי זה, לא רק מפני שוויה המדיניות המוכרות של ממשלת המנדט אלא מפני שביסודה אי-אפשר לשלול שובלי שובלי כלכלי לקליטה העולים לא תיתכן עליה אולם יכולת קליטה אינה כמות קבועה ובלתי-משתנה, יכולת הקליטה אפשר להודיע ואפשר לצמצם. ער עכשיו היינו אנתנו היהודים אשר יצרנו והרחבנו יכולת הקליטה אולם עלייה יותר גדולה דורשת עזרה אקטיבית של המדינה, אנו רק נסתדרות וולונטרית שאבציעה במצומצם וכוחה עוד יותר מצומצם, ודחתה ניכרת וגדלה של יכולת הקליטה

⁵⁴ Great Britain, Colonial Office, Palestine: Report on Immigration, Land Settlement and ... London 1930, Cmd. 3686.

⁵⁵ עיקרי הדברים מובאים בדרנית הערה פיל, פרק 2, מסק 58.

⁵⁶ שפר, שיקים פולטימי, לעיל, הערה 12, עמ' 191-192.

⁵⁷ י. גרובי, הקיש הדרישות, הל-איבי 1962, עמ' 81-126.

⁵⁸ ראו, למשל, Jewish Agency's Government by the Jewish Agency, May 1930, Memorandum Submitted to His Majesty's Government, נומב 525/3610 ונוב 2/4/5888, נוסח עברי; ש. קולנסקי, חתן והגשמות, מרחיבה 1980, עמ' 291-340 (נענין המוכר כאן מופיע בעמ' 301, מספר זה כונה ברינו המוסדות הציוניים, מספר קולנסקי).

⁵⁹ מכתב מתיים ארלוזורוב אל חיים ויצמן, 30.6.1932, חיים ארלוזורוב, יוקן ירושלים, בלא ציון מסק תוצאה ושנת הדפסת, עמ' 334-335.

אומרו להביא יציבות בשוק העבודה ורמת שכר סבירה ומנקודת הראות של המעסיקים, נמלצנו מידה פואדמית של עובדים לעבודות מכיניות יותר. גודלו של המאגר היה שנוי מתמלקו. המספר אלוך נקבע בשנת 1922, והצינוני סכרו שיש להעמידו על 10% מכוך הנהנה והנהיג. בשנות הנאות נעלם 'מאגר המוכסובים' מהישוב השדיייל, והוא לא חזר על המסבובים והישיבים שהונעשו למשלהו בדיוניה הפנימיים שקלה המלה הסוכנות היהודית שית שנת 1936 להכניסו מחוש, ודובר על 3,000 איש. המספר מכבא את הנידול שחל ההתעבודה והנהיג בשנות הנאות. היישוב כולו גדל מ-170,000 בשנת 1931 ל-400,000 ב-1936.

1936, למעלה משני שלישים מן העולים היו בני על עבודה. בקשת השדיייל שהנהיגו המוסדות הציוניים "הועברה לעינו של הנציג העליין בלוייית תרניס בוספס", והוא היה הפוסק הבלעדי. בשנות העשרים אישרה המשלה לא אחת קומיט קרובה לו שהדשה ההסתדרות הציונית, ולעמים אף נענתה לדישה במלואה. "המשלה לא נענה לנמק את החלטה ולא נמנה הסברים לפער בין המכסה שאושרה לבין הבקשה של המוסדות הציוניים. גם כשינונו ביאורים המכסים כלשונם, הצוינים לא רא בהם תשובה מספקת. המוסדות הציוניים ביססו את בקשות השדיייל על מצב המשק וצרכיו, אבל את הדיינונות שקיבלו לירדה הם חליקו לפי שלל מפתחות שונים והאן סותרים. נוסף על צורכי המשק

2. *Economics of Migration*, p. 125. Isaac, לעיל, חידה 2.

41-40. הלגטי, 'דינוית העלייה', עמ' 40-41.

42. הלגטי, 1932-1938. כ-74% מן העולים היו בני 15 עד 60. משה סיקרון, העלייה לישראל 1933-1948.

43. תומסון סטטיסטיקה, ירושלים 1937, עמ' 11, לח' A17.

44. הבנת דרישת השדיייל הממורה הציונית בהמחרות הכללית, בהנאותו בעלי התעשייה ובתורמים ולנוגשים אחרים. סרל עונה נעשות קשריה חלקית של המצב התעשייה ובמחשבות, ובמקביל נאספו נתונים ישירות ממעסיקים, דוד גורביץ אל מולקו העלייה והעבודה, 1934, 1934, 1948: \$49/260A; גורביץ (המחלקה לסטטיסטיקה) אל יצחק גורביצים, 1936, 1936, 1911: \$19/111; גורביץ לדוד גורביץ, גורביץ (המחלקה לסטטיסטיקה) אל יצחק גורביצים, גורביץ אל המחלקה הפדינית, 1937, 1937, 1936, 1936: \$19/48; תיאור מפורט של שיטת אסוף הנתונים: גורביץ אל המחלקה הפדינית, 1937, 1936, 1936: \$19/48.

45. 19/48.

46. דרישת השדיייל נמסרה בלוייית סיקרון על מצב התעשייה, הכלכלה התעודה ביישוב היהודי, שנתונה בשנת 1923, עמ' 19.

47. בשנת פועלה עם מולקו הנהיגה המשלה, במקביל הבינה מולקו וו רותם נפרדים על המצב ביישוב היהודי ועל חוסר העבודה בקרב השדיינים, ובו גם השרכת מצבו של המשק והאי-ישראל כולו. ארזון סמאל להנהלה המוכנות, 1935, 1935: \$25/2399.

48. דריק וערת פול, פורק' 19.

49. גורביץ וגור, העלייה הישוב, לעיל, חידה 12, טבלה ג, עמ' 38. בארבע 1924 אף אישרה המשלה מספר גורל יחור של רישיונות (2,400) מביקשה התנהלה (1,710), בסיויו 1924 עמדה המכת על 75% מהבקשה שהייתה התלהו ציונית בארבע 1924 - 1924, בסיויו 1925 ולאחר שהוחלו לתולות אותנו של סימון כלכלי) - 46%; בארבע ובסיויו 1926 - 100%. וראו גם לעיל, חידה 12 לגבי ארבע 1930.

50. ריון וחשבוך האקסטריובי של ההסתדרות הציונית לצונגים הציוני השמורה עשיר למיעוט המוכנות היהודית במובן, ב' לונדון 1933, עמ' 183-182; את הנתון לתוצרי שונתב לקראת וערת החקירה רכין חיים בילס, 1936, 1936: \$6/4251. שם גם סיכום שיטות הנתב השדייל.

4. אישים התלויים לחייהם בתושבי הארץ או במהגורים משולים הקבוצות והאינדינו מספוד לא היה מונחה ביכולת הקליטה הכלכלית כי הם לא היו אמורים להצטרף ליי העבודה. הנחאי לקבלת הרישיון היה יכולתו של המפרנס שהיו תלויים בו ללכת בתקנות ההגירה המנדטוריות נכללו אנשים אלה בקטגוריה D - תלויים (Dependants).

המשלה המנדטורית, והיא בלבד, הסדירה את עלייתם של בעלי התיו (קטגוריה A לסוגיה של התלויים (קטגוריה D) ושל התלמידים, היתומים ואנשי רדת (קטגוריה B), מלבד של המוסדות הציוניים הצמטצמה לקטגוריה העולים העובדים (קטגוריה C): רשמייתם השתמו בהולך הקביעה של מספר העולים על פי קטגוריה זו, אך מעשיית המתנה מעורבותם בחלוקת רוב הרישיונות לסוג זה של עולים. המשלה היא זו שקבעה את מספרם הכולל ואת חלוקתם על פי מין ופרמטרים אחרים. מעמדה של ההסתדרות הציונית בענייני העלייה היה מעוגן בכמה המנדט (סעיף 4) וסמכויותה בענייני העלייה העובדת נקבעו בתקנות הממשלתיות. מרי חצי שנה הגלישו הנהלה הציונית (נושבת 1930 - תנהלת הסוכנות היהודית בירושלים) בקשה למכסה של עולים-עובדים, שיינויה היה 'שדיייל' (schedules), כל בקשה היתה ליישה תודשים; מאפריל עד ספטמבר (שדיייל האביב) ומאוקטובר עד מרס (שדיייל הסתיו), והיא היתה כרוכה בהכרח לערוך למיחתם של העולים הללו במשך שנה אחת לפחות.

המוסדות הציוניים הבינו את בקשת השדיייל באופן זה: בצד הפליט נרשמה תחזית תרביש ליריבים עובדות, ובצד המינים - מצב האבטלה כהווה ומספר המועסקים שייפלטו מן העבודה בשישת החודשים הבאים, והפליט בין שני אנפי המשואה היווה את גוף השדיייל, ואילו הוסיפו 15 אחוז נשים לעבודות בית אצל העולים החדישים.

על ארבע 1932 (כולל) כללו הציונים בהישויהם 'מאגר מוכסובים', שהגדיל את המכתב והמבוקשת בארץ. נהגה זה היה מבוסס על הסכמה הנדיית בצורך במאגר מסוים של מוכסובים.

62. קביעת מספרם המדויק של העולים על-פי הנגדה זו שהייתה עריכת הישובים סורכבים שכן בדיקות המשלה נכללו בתוך D רק השלים התלויים בתושבי הארץ, ואילו העולים שהגיעו כחור תלויים במספרים-שלים ששל על פי הקטגוריות A, B, C, נרשמו במורים נפרדים. ראו: הלגטי, 'שדייית העלייה', נמפה, עמ' 422.

63. זמבר הלאומיים והמבוט על ארץ-ישראל, נוטס עבריי יוסף, השלטון הבריטי, עמ' 271-272.

64. תקנות שותקני עיי הגביע העליין לפלחתינה (איי) עיי פקורת העלייה 1925, סעיף 7 (4) הנתון הרישמי, 1925, 15.6.1925, עמ' 238.

65. לדאשנה הנושה בקשה לזכבת עלייה עובדת בקיץ 1922, לחקובו של שלושה חודשים, ב-1924 חאר משר המון של כל עונה שדיייל ליישה חודשים. Mossak, *Palestine Immigration Policy*, pp. 123.

66. *Labour Scheduler* - Labours Successor, Notes for Colonel Kisch, ללא תוארך (מן החקון ברור שנתונה בתורש אוגוסט 1931) ארבע \$25/2416; חוקרי שתישה הסוכנות היהודית לגיון 'הוס' סיסטון, יולי 1930, ארבע \$25/3610, עמ' 89.

67. הלגטי, 'שדייית העלייה', לעיל, חידה 19, נמפה A, טבלאות 1-3.

הקלות להעלות קרובי משפחה של חובשי הארץ וההיעזרות האישית של הסוכנות היהודית לתמיכה הממשלית את הקרובים לתוך השוויץ, וקבעה במדויק כמה רישיונות על התנהלה להסיר להם.

החל בסתיו 1934 נחלק השוויץ לקטגוריה C) לאורבנה חלקים (Zampek) ובמכתובת בעברית: שאישים;

פארט A: פועלים מקצועיים, מוגנים ובעלי ניסיון שהתגוננו באופן שכי על ידי מעסיקים, בעיקר העשירנים, חלק זה של השוויץ יצא משליטתה של ההסתדרות הציונית.

פארט B: פועלים שכאן למקומות עבודה ספציפיים, המעסיקים ציינו בהקשריהם כמה פועלים היו ררושים למפעלים, אך החלטה מי יעלה על פי בקשות אלה היתה בידי המשרדים הארץ-ישראלים והמוצרות של ההסתדרות הציונית מנחם לארץ-ישראל.

פועלים אלה באו בעיקר למפעלי תעשייה. מן החקלאים שעלו על פי פארט זה נודשו ניסיון רב-שינים, חלק זה של השוויץ לא נועד לחלוצים, והוא היה בשליטה חלקית של ההסתדרות הציונית.

פארט C: קרובי משפחה של תושבי הארץ, בעיקר ארוסות, בנות ואחיות מעל גיל 18, וזנים מעל גיל 18, חלק זה היה בשליטה חלקית של ההסתדרות הציונית, הממשלה קבעה את גודלה, והתנהלה קיבלה לידה את הרישיונות ומסדה אותם למועמדים מתאימים מבין העונים על ההגדרה המסוימת והאמורה. פארט זה היה מעין הכלאה בין קטגוריות העובדים לקטגוריה התלויים.

פארט D: פועלים פשוטים, ללא הגדרה מיוחדת (unspecified) לבניין, חקלאות, תעשייה, תחבורה, מסחר, שירותים, חשמל, עבודות בית וענפים אחרים. רובו ככולו היה נתון לשליטתה של ההסתדרות הציונית.⁷⁶

קומת הפארטים הנבדדה את הפיקוח הממשלתי על העלייה העוברת על חשבון המספריות של ההסתדרות הציונית. היא סרבלה עוד יותר את הכנה הנקשה המציי-שנונית למכסת העלייה והטיפה עוד פרמטר לסכך ההוראות שהנתן את ההנהלה בתחוקת הרישיונות, חלק ווארד בבקשות התנהלה היה 'פארט D' (פועלים פשוטים, רובם לחקלאות), אך הממשלה לא התחשבה בתעוררות של ההנהלה לגבי גודלם המוחלט והיחסי של כל אחד מן הפארטים, נשם שמעולם לא התחשבה בבקשות השוויץ המנובקות שהיא הגישה לה.⁷⁷

שם, בסמוך א ידירות מכסת העובדים שהגישה הסוכנות היהודית לממשלה, נספח ב (ימכמות העלייה העוברת שאישה הממשלה) ונספח ג (תולדות רישיונות השוויץ למכמות ההתודית), סבלאות 8 ווארד, התמונה המובאים שם הם הבסיס גם לרין בספק הבאה.

40, בעונת השיא של העלייה, ארבע 1935, ביקשה ההנהלה 19,100 רישיונות לעובדים: 700 לפארט A, 1,500 לפארט B, 3,000 לפארט C, ו-19,900 לפארט D. הממשלה אישרה רק 6,000 רישיונות, מובן שבמרח 400 כרוכה ממשלחית ואת השאר חילקה בין 600 לפארט A, 1,400 לפארט B, 2,000 לפארט C, ו-3,600 לפארט D. שנה וחצי אחר כך, אחרי פרוץ המרד העברי אך לפני המרד שקדון יכולת הקליטה הכלכלית הפסקה מדינית, ביקשה ההנהלה (עונת סתיו 1936) 10,695 רישיונות: 450 לפארט A, 400 לפארט B, 197

ותכתיבי השלוטות, נלקחו בחשבון גם הישגים פוליטיים-ספלטגניים, שיקולים המניסטיים (איתוד משפחתי) והצורך להתחשב בהצורך אקושי של קיבוץ יהודים, היעדר ריבונות חסיין למוסדות הציוניים כמעט לא היתה שליטה על קליטת העולים, היעדר ריבונות חסיין כיס כדוני שליט מן ההסתדרות הציונית את אמצעי העלייה או התמבול להכוננת העלייה למקומות מנורים ותעסוקה כהגבתה ועל פי תכנון לטוח ארוך. כוחות השוק פעלו כמעט ללא מפרע, במיוחד בשנות הנאות הכלכלית (1933-1935), והתליך הקליטה היה סמיכי לרוב ללא קשר למסלול העלייה, כסוכנו של דבר, לא היה קתאם (קורליציה) בין שלוח תולדות כמותליך העלייה והקליטה: מקצועי או תכשרות של המועמד-לעלייה בגולה; הקטגוריה שהיא עלה על פיה; ואופן קליטתו בארץ.⁷⁸

המוסדות על העלייה מן הצד הציוני היו ערים לחוסר ההתאמה בין צורכי הארץ לפי תרכב העלייה העוברת, ודרכי קליטתה.⁷⁹ בשנת 1934 הם הגישו למספקה שיש צורך לתת מספר גרל וחולין של סרטיסטיסטיים לעובדים' (מגונה שהתייחס לפועלים מיומנים, בעלי מקצוע וכעלי מלאכה, אך לא לפועלים פשוטים), על חשבון 'החלוצים' - צעירים בוגרי תנועות הנוער החלוציות וחברי 'החולין', שעברו הכשרה רחוקה וגופנית בתוך-לארץ ורק בקבוצות מאורגנות שמטרתן להצטרף להתיישבות החקלאית השתתפת, ובכל זאת מסיבה פוליטיות פנים-ציוניות, והקשתה הנהלת הסוכנות היהודית להגדיל את חלקם של העוברים על חשבון 'החלוצים', המוסדות המוללמנטריים של ההסתדרות הציונית - הקונגרס והוועד הפועל הציוני - נעזרו על משטר הזכויות של החלוצים והחליטו שוב ושוב שתלמקם לא שפתי במחצית מן השוויץ.⁸⁰

כשהתברר לממשלה שהסוכנות היהודית מתקשה להצמיד לרשות המיקוד בעלי מקצוע במספר ובמגוון העיסוקים המדרשים, היא נכנסה לעידוד הקורה, פיצלה את מכסת העלייה העוברת לסוגי משנה ועל-יסוד והתנה בין פועלים מיומנים לפועלים פשוטים, קבלי-קליטת רישיונות מדרקים לעלייה על פי כל סוג וסוג ואת מספר הרישיונות שיימסרו לכל אחד מן הסוגים, השיטה החודשה גם מיסדה את עליית הקרובים בגיל העבודה; נוכח הצטברות

76. ראו חלמיש, 'שינויים העלייה', עמ' 257-281.

77. חברי תנועות הלוציות קיבלו סרטיסטיקס על סמך התחייבות לעבוד בחקלאות ולהתגורר במישבות, אך פנו לעבודות בניין בערים; פועלים ממומנים ובעלי מלאכה קיבלו רישיון שמי על סמך חזמה מפורשת בפועל מסעל א מעשיין ארץ-ישראל, אך מעולם לא הנישו אל מקום העבודה שציינו להם לא נכשו אותו אחריו וכן קצו לטובת עבודה פנימית יחסי; אנשים ששלטו במקצועות חיוני רישיונות בארצות שאמל, נקלטו בארץ כעבודות שירות ויצוניות; ודוגמה יתום ספטיסטיים בני לקבל רישיון כגימה גרמני שול יעממד הבינוני בשנת 1932 להתיישבות בעלי מקצוע ממומנים ויש לרשימה 150 מלוחים, אך רובם והביאו עמם רק מציאות מן המבוקר ואף פחות, וחלקם פנו מיד ללישכות העבודה ומחבר שם כי לרובם גם לא היה מקצוע. ורבי מנסוד האלה דוברין, ישיבת ועדת העלייה, 16.10.1932, ארץ 156/1133; חלמיש

התנהלה מיהושע ששל פורטישין, 6.11.1932, ארץ 156/1133.

78. 'ישיבת מרכז פארי', 31.10.1934, 13.11.1934, ארץ 23/34, שדוחק מורה שהתנהלה לא עשתה רבי בנידון, ודרש 'לאותו באמצעים נמצאים להיקון הדבר', בנידון ראו חלמיש, מדיניות תעליית, לעיל, חטיף 19, עמ' 229-231.

79. ראו חלמיש, 'שינויים העלייה', עמ' 257-281.

התממשלה ניכר מתח בין תוצון לתפוזן והקפדה על יישובו של עקרון יכולת הקליטה הכללית, מזה, ובין החשש מגידולו הדמוגרפי של היישוב ומתגובות הערבים, מזה; והצור היה מודע לפער בין שאיפתו להגדיל את היישוב מזה ככל האפשר לבין יכולת הקליטה הממשית של המשק היהודי ומגבלותיה המספריות של התמחרות הציונית.

באישית שנות השלושים נערכו ריונים במסורת הציונית והתקיימו מגעים בינם לבין השלטונות בניסיון למצוא אמת מידה כללית חד-משמעית ואובייקטיבית לקביעת הממדים של העלייה הערבית. איתור רופין, חנך התנהלה הציונית והארם עזרן ניסיון בענייני העלייה להפעיל יזגוליסור אוטומטי להסדרת העלייה, המשא ומתן המצוי-שנתי שהיה נהוג על תווית מצבו של שוק העבודה במחצית הראשונה של המאה העשרים, המסוכנות המספרית של העלייה הערבית, ופירוש גופף את הצעתו לנוכח ההתקיימות של שיתוף העבודה על 10 אחוזים מכוח העבודה היהודי. רופין גיבש את הצעתו לנוכח הפקולטים היהודים על 10 אחוזים מכוח העבודה היהודי. רופין גיבש את הצעתו לנוכח הפקולטים של שיתוף העבודה, לדעתו, מבוססת על ניהוישים, במשק המלוי בייבוא הסחורות לארץ ובמורכבותם לא-צפויים נוספים, קשה לחוות מראש את דרישות שוק העבודה לוצי שנה, נוסף על כך קשה להפריד בין עבודות קבועות (שהיו חכיס לרדישה לעולם נוספים) לבין עבודות זמניות (בהן הממשלה לא התחשבה בקובעה את מכסת העלייה לערבות). השיטה שהייתה נהוגה או העמידה את ההנהלה במצב בלתי-אפשרי, שבו רצונה לתגדל את העלייה התנגש עם חובת החזירות, חובה שהייתה מועדת לגרום לה להגיש רשימה קטנה מן התחזין למשק. השיטה שהוציע רופין נועדה למנוע חילוקי דעות עם הממשלה על האומדן של העבודות הזמירות להמציע, ולכשל לגמרי את התווד במיקו ומכר. רופין סבר שאחוז המובטלים היהודים הוא האינדיקטור הטוב ביותר ליכולת הקליטה, בין היתר משום שהנהלה, שאינה מעוניינת באכסלה נרחבת, לא תנסה להצג נתונים מלאכותיים.

התציע אחרת העלה ברל כצנלסון, שהיה מנכ"ר המנהיגים של מפא"י אך לא מילא תפקיד ביצועי במסורת הציונית. הוא חתר להמיר את המשא ומתן הקבועני עם הממשלה לנמשא ומתן סיווגי. המסוכנות היהודית תקבל לדידה 10,000 סטיפנדיטים והיא תעכלי אותם לפי יכולתה הכלכלית. בוצע שחוכניה שהועלים נספגו במשק, היא תקבל יסירה חלשה של רישיונות. כך לא חסתמר דרישת השרדיו על אומדנים והשערות, כמות עד אז,

88. היהו מכוסם על שורת של חוכירים בשאלת עתידה של ארץ-ישראל שנהישו ומסורת הציונית לועדות נרשיות לביניהן באישית שנות השלושים: (א) מספר קליטקי, לעיל, הערה 156; (ב) חוכיר לדין חופי סמפסון, יולי 1930, אצ"מ 525/3610; (ג) חוכיר לוועדת הקבינט (באישית איתור הנדרסון) שנתנה בקבועת הספר הלבן של פספלי לניהול משא ומתן עם ההסתדרות הציונית, אצ"מ 525/8982.

89. בהצעתו של איתור רופין דובר על 2,000 מטכסלים כער שמתג המטכסלים הרישוי היה 1,000. ראו הערה 67 לעיל.
90. נוסח אנליז מלא של הצעת רופין, 15.12.1930 ונוסח עברי משציר, 23.10.1931, אצ"מ 562/442.
91. הממשל השלישי של מועצת מפא"י, 8-5 בפברואר 1931, אצ"מ 22/3, עמ' 81-78. ארלוזורוב, יוקן ירושלמי, רישום 1932, עמ' 221; רואו בעניין זה א שפירא, ברל, א, תל-אביב 1981, עמ' 323-328.

שיטת הפארטים יצרה בעיות חדשות. למשל, מימושן של פארט A של השרדיול היה שלוליו באי-סדרים, רמאות, שלושאליות וכבונ גדול של סרטיפיקטים שמקבילים לא גרתי אותם, ובחיותם נקבוס שמת לא היה אפשר להעבירם לאחרים. התשיישינים, שהתקיימו להומין עולים באופן שמי (ראשי), העלו קורכי משפחה שלהם, חסדי כל ירע מקצועיות.

מקרה לא היו בריהם הכלים לבחור מועמדים מתאימים.
גם המלצנים לא התאימו במקרים רבים להגדרה שהם עלו על פיה, לכאורה, הם החליטו לקראת עלייתם ארצה ועברו קשה בחוות ההכשרה, אבל העבודות שם לא הכשרו אותם לחי עבודה בארץ. זאת ועוד: המלוצים קיבלו את רישיונות העלייה בתנאי שיעסקו במקלאות, ואף נדרשו לחתום על התחייבות לצאת לעבודה הקלאית כמותבות שיישתי אליהן. אולם רבים מן המלוצים כלל לא הגיעו למושבה, הם עזבו את המסגרת הקבועה שלהם כבר בדרך ארצה או מיד לאחר העלייה, והעובות נמשכו כמקופם השתייה במשבתה וגם אחרי העלייה על הקרקע.

שיטת הפארטים לא הגבירה באופן משמעותי את ההתאמה של העלייה העובדת לכולת הקליטה הכללית של הארץ ולדרישות המשק. היתה לה השפעה מועטה בלבד על החכי העלייה, שכן כשנה אחרי שהונהגה חלה ירידה דרסית בגודלה של העלייה העובדת (מ 8,000 באביב 1935 ל-3,250 בסתיו, ורק מאת בודדות של רישיונות בעונות הבאות).

ר. ריונים על שינוי שיטת החישוב של מסכות העלייה העובדת

שני הצדדים התלבטו שוב ושוב כיצד להגיע להשכחה מרויקת ככל האפשר של יכולת הקליטה הכללית, ואך לתרם אותה למספרי העולים במסגרת מסכות העלייה העובדת. 2,150 לפארט C, 7,698 לפארט B, וממשלה אישרה רק 1,800 רישיונות, והיום מסרה להנהלה רק 1,500 לפארט A, 250 לפארט C, 800 לפארט D, שם, נספח א ונספח B, מבלאות 9.12.1930.

- 82. ושרדיל הבאת מכסות העלייה העובדת היו קטנות עוד יותר.
83. במשך חודש הפועל הציוני, העולם, 17.4.1935; נדיבובים בישיבת הנהלה והמכות, 24.5.1935, מסור, ישיבת הנהלה והמכות, 9.8.1935; דובקין בישיבת מרכז מפא"י, 19.2.1935, אצ"מ 23/33 סחה קליינמאן, העולם, 1.8.1935.
- 84. החליט הנהלה והמכות, 16.5.1934; חוג מחלקת העלייה מס' 169, 27.6.1934, אצ"מ 565/361.
- 85. למשל, בישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, 19.4.1934, אצ"מ, דיבר יעקב חזן על כך שיעזבה חברי הקבוצים חלה בקרון הרכבת, על מיפון והגנייה ועל רציף הנמל בחופה אא ביער.
- 86. ישיבת הנהלה והמכות עם נציגי ההסתדרות הכללית, 19.4.1935, וראו היאור כולל של החופעה אצל אלי אומנויים, הניעת החליק במילין 1939-1939, שדה בוקר 1993, עמ' 176-178.
- 87. שיער הניחת בקיבוץ המאוחד עמד בשנים 1933-1936 על ארבעים אחוז (2,600 אישי) אופוזיים, שם, עמ' 1178; וראו גם זו ניר, המקובץ והחברת ירושלים תשס"ד, עמ' 305-312.

ובלתי הקליטה האמיתית של הארץ; שנית, העלייה העוברת לא ענתה על הצרכים
הרבים של המשק בגלל חומר השליטה של הסוכנות היהודית על קליטת העולים ועל
התמסרות למקומות עבודה; שלישית, מתן מבטם שרדיל כל המי שנה, ועמו פרסום התמונה
ע"ן והשמלי, משך השמט לב, הרגיו את העירבים, והוציא את שאלת העלייה מהתחום
הכלכלי אל זה הפוליטי.⁹⁷

בקיץ 1934 הציע מילס שבמקום המבטם החדש העולמית חתנה לעכבה רציפה (continuous
immigration), נותני העבודה יפנו לממשלה בבל פעם שחמרים פועלים במפעליהם, והיא
תקנה להם רישיונות לפי הצורך. לחלופין הציע מילס לקבוע את מספר הפועלים הדרושים
על-ידי חודש בחודשו, באופן זה יתנהלו הריונים על העלייה העוברת, לאורך כל השנה, מספרי
ועולים יהיו צמודים לצורך הממשי בידים עובדות, והממשלה תוכל לפקח ביותר קפדנות תן
לפית הדין בררית לפועלים חדשים והן על כך שהם ייקלטו במקומות העבודה שהזמינו
הם.

בעבר וכן-מה הציע מילס שתוקם ועדה ולפניה ישוחז בעלי מפעלים את בקשותיהם
לפועלים, והיא תאשר מכסות אר-הוקי. שיטה זו הייתה מסוכנת, מקודרת והייתה האות האמיתי,
אין היא הייתה עלולה ליישם במלואה את שיטת החישוב לשווח קצר, ואך כפסע היה בינה
לכך הבאת פועלים ומגייס המועסקים על ענייני העלייה כמסורת הצינוניים חששו שהמעסיקים
אין מאור הוריים כדרושים ויסתפקו אך ורק בכוח האדם המזויז המבדח, כדי שהפועלים
המוזנבים לא ייפלו עליהם למעמסה במקרה שיפחת הביקוש לידים עובדות במפעליהם.⁹⁸
הריונות שהעלה מילס החזו את ההצעות שהעלה רופין (רידגולדור אוטומטי) ובצללון
ושיטה סטנדרטית) שנים אחדות קודם לכן. אז, בימים של שפל כלכלי ואכסלה המונית,
אומסרות הצינוניים ומתינו מריונות אלו, בעיקר מושש שהגשמתם תביא לפיקוח הדוק
של הממשלה על שוק העבודה. הגאות הכלכלית והאופטימיזם שלוחה לה ב-1934 פוגמו
את ההשקפות פן העבר, ומעצבי המדיניות הצינונית תפשו אמת מידה איי-קיי-שיבית יותר
להערכת יכולת הקליטה, שתאפשר למצווח עד תום והגשול את השיקולים המורגפיים-
מדיניים שהנתנו את הממשלה.

בן עלה מחדש הרציון שמדינות העלייה העוברת ייקבעו על פי מצבו של שוק העבודה
וההודי, והחישוב יכלול ימאגר סובסלים, כשישור 10 אחוזים מכוח העבודה היהודי. מרי
חודש במחזורי יסובמו בחווי מצב התעסקות, ומרטיסיפיקטים ייסמרו ליד הסוכנות היהודית
כל עוד מספר המוכסלים לא הגיע לשיעור שנקבע. אם יתברר שחשור העבודה גליש מעבר

97. הדיון בעצרת מילס מבוסס על: ישיבת הנחלה-המסוכנת, 18.7.1934; דיוני סוכר במאי, 18.7.1934,
Some Factors in Our Present Immigration Policy', 23.7.34, 21.8.1934, וכן אחד הברישים: 'signed: Arthur Wauchop, C.P. 209 (34), PRO Cab 24/250 (August 1934)
98. ידיו וחשבון למטה שירותים, על ישיבת צמרת, לונדון 16.10.1935, ד' בוגרין, זכרונות, ב, תל-אביב
1976, עמ' 474-475.
99. סוכר במאי, 18.7.1934, אביע 23/34, 99.

וגם לא יהיה צורך לבדוק את מצב האכסלה מדי חודש בחודשו, כמתחייב מהצעתו של רופין
כצגלסון היה מוכן ילקנות את מפקדת חופש העלייה לירינוי, ולכן הציע שהסוכנות היהודית
תמשיך לתת ערבות כספית לפונמסם של העולים, הוא היה עד לסיכון הכספי, אך זה נסמך
בשישים בעניין נוכח היתרונות הפוליטיים הארריים השמונים במיורר שהציע - התקוות
שהעלייה אכן תהיה קשורה אך ורק בעניינים כלכליים; מגיעת ההתחייבות הצינונית
מכריב המשא ומתן עם הממשלה, והצורך להתמודד עם תגובות הערבים. את הפיקוח על
העלייה וחליף פיקוח על הקליטה, הפיקוח יהיה רק לאתר שהכבסתי את העולה, אם התלהף
להכביס אותו, אם עלה בידו לסמך אותו.⁹⁹

חיים אורלוחרוב פסל את שתי ההצעות, זו של כצגלסון וזו של רופין, מפני שהערך כ
ביצוען גביז את הפיקוח הממשלתי על שוק העבודה. הוא גם חשש שהן יקנו משקל י
יותר לגורם האכסלה בקרב הערבים, והרי המוסדות הצינוניים באבקו כל הזמן לנטרל
החשבושים של יכולת הקליטה הכלכלית, כלומר לבטל את השפעתו על קביעת הגורל של
מכסות העלייה העוברת.

ראש מחלקת העלייה של המסוכנות היהודית, ורבר (רודר) סנטור הציע ללכת בכיוון הפוך.
במקום להתבסס על חישובים קצרי טווח של מצב התעסקות במשק, תכנס המנהלה את
רישיות החישוב על חישובים ארוכי טווח. השיטות שהוצעו היו פנומות בעיני משום שכל
לא היה אפשר לאמוד נכונה את סמדי האכסלה במשק היהודי, בגלל קיומו של כוח עבודה
לא מאורגן ומורכב מיתורים ספרורים ובשל הנהרות העונתיות באכסלה ובררשה ליריים
עובדות. נוסף על כך, טען סנטור, קשה לנווט את העלייה על פי המנהרות במצב האכסלה
כי ברור כל הכאתם של עולים חדשים אורכת כשלושה חודשים.¹⁰⁰

ההחלטה העיקרית שהתקבלה בתום הריונים הללו הייתה לבקש פן הממשלה לבטל את
הערבות הכספית לקליטת העלייה העוברת, שנתנה המסוכנות הצינונית מאז שנת 1920,
ובמקום זאת תחייב הסוכנות היהודית להשעות (suspend) את העלייה בכל פעם שמספר
המוכסלים היהודים יגיע לאחוז מסוים מסך כל הפועלים היהודים בארץ-ישראל. לקח שני
המסוכנים הכלכליים של שנות העשרים הביא את המוסדות הצינוניים למסקנה שעליהם
להשתחרר מן ההתחייבות לערוב לפונמסם העולים העורבים בשנה הראשונה לשהייתם בארץ.
המפניה אל הממשלה לא נענתה, ושיטת החישוב המשיכה לפעול כעבר. העריין עלה
שוב לזיון בשנת 1934, לאחר כשהגייס של עלייה גדולה ממרים, תפעם הממשלה הוא
שיזמה את תוצתן. נציב המנהרה החוש, אריק מילס, מצא בקורות חרפה רבות בשיטה
ותקיימת של הכנת השדיר, ראשית, ביסודו של רכר לא היה אפשר, ליעתו, להעריך נכונה

92. המושב השלישי של עצרת במאי, 5-8 במרסאר 1931, אביע 22/3, עמ' 152.
93. שם, עמ' 154.
94. שם, עמ' 105.
95. מסכור לחברי המנהלה, 18.12.1930, אביע S49/260A.
96. ישיבת המנהלה הצינונית עם הוועדה המחליטה המיוחדת, לונדון, 3.12.1930, אביע Z4302/19A.

הורגים מורקנים ותמננה לתעלות דרישות מוגזמות לצורך מימון.¹⁰⁴ היו לכן שני טעמים דומים, ואחד כלכלי: הוכרח לשמור על קשר בין מספר העולים לבין מצב התעסוקה הישראלית, ואחר מדיני: רצונם לקיים את שיתוף הפעולה (קואופרציה) עם הממשלה, שהיה מוטו המדיניות הציונית בתקופת המלחמה כאן. ובכל זאת, בהקמת הבקשה המצרית שנתנה תעלה המוסדות הציוניים במגישות מסוימות, שהושפעה משלושה גורמים: הסדרים של כלי מילואים לאסוף הנוגים והכנת החזית לעתיד; חלחולן של משאלות לב אופטימיות לתוך המצרים היבשים; הצורך למסור את הקיצוץ שנתנה הממשלה לעשות בקצוות השדרים שוקו של.

עם כל רצונם להגיש בקשה שיוגל מבוטטת ומרוקנת,¹⁰⁵ המוסדות הציוניים לא היו מסוגלים לחוות את הדישה לדיים עובדות לתצ' שנה מראש. כך, למשל, בריון שנערך בחולות הסוכנות היהודית בשאלה כמה פועלי בניין דרושים בירושלים בין אפריל לספטמבר 1932, הועת נעו בין מחיקת הסעיף כליל, כי באותו זמן כבר היו בירושלים 150 פועלי בניין מתוסרי עבודה, רובם מערות המזרח, והיה צריך לזאוג להם; לבין העמדת הדישה על 1,000. י' הנה עומדים לבוא אנשים לארץ מפולגניה ואילי יבנו'. לכסוף, בשל צירוף כוחות מקרי בישיבה, החליט לרשום 1,500.¹⁰⁶ דוגמה נוספת היא בעניין הפועלים המקלאיים. מספר העקרים שנדרשו לביצוע נטיעות היה פוגעני של שני משתגבים: השטח הניטע ומספר הנוטים שכל פועל נוטע, וכך געשה החישוב בבקשת השדרים לעונת סתיו 1932: למחלקת העבודה של המוסדות היהודית היו יריעות מבוטטות על הכניות לניטע 17 אקרא דונם, והיא עונתה את המספר 20 ל-אקרא. לכן הוסיפה 3,500 דונם שספקי'א וארנוניים אחרים לנוטע. ישוב עוגל המספר כלפי מעלה, והגיע ל-25 אקרא דונם. באשר למספר הדונמים לפועל: המוסדות דרשה לחשב פועל לניטע 10 דונם, ואילו מומחים קבעו שהמספר הנכון הוא 20 דונם, והיה ברור שאם הממשלה תבדוק זאת, גם היא תגיע לנתון זה. לכסוף הוסיפה הבקשה על פי 15 דונם לפועל.¹⁰⁷

בקשות השדרים שהוגשו לממשלה נופתו מעט כי הוכח בהשבו מראש שהיא לא תינעה ל'ן במלואן.¹⁰⁸ כך נוצר מעין מעגל קסמים, הממשלה מצדה קיצצה במספרי ההנהלה, ודועה שום טרפזים,¹⁰⁹ ואילו ההנהלה שקללה את נטייתה של הממשלה לקצץ, ונקבה מספריים

104. מבתי אל חבדי' הועלו הפועל הציוני ואחדים, 10.4.1934, אצ"ם 525/2393; יוניים בישיבות הנהלה-מוסדות, 18.7.1934, 11.5.1935, 24.3.1935.
 105. רא דיון תהליך הנתן בקשת השדרים והשדרות 71, 72.
 106. שיבת הנהלת המוסדות, 11.3.1932, וראו ויון פורום אצל חלמיש, 'מדיניות תעלית', עמ' 46.
 107. שיבת הוועד הפועל של המוסדות, 5.9.1932, אצ"ם 100.
 108. לשל: באיב 1933 בקיטש 12,750 רישונות (ראו: חלמיש, 'מדיניות תעלית', עמ' 45, אר ציון בפועל רק ל-8,000. ישיבת הנהלת המוסדות, 19.4.1933; לגבי סתיו 1933 ראו תשרית 15 לאלון באיב 1935 ותבשה בקשה ל-1,600 רישונות. אך שרתוק אמר בישיבת הנהלת המוסדות, 24.3.1935, שאת המשא במתן יש להגל על 'מספר ריאלי', 10,000.
 109. תצדק תעלית אמר לגביי המוסדות היהודית: 'אם דרושים ככל פעם שדירי' אזי נתון על פי רוב את הוצא נמה שאם דרושים', שרתוק בישיבת הנהלת המוסדות, 19.5.1936.

למאגר המובטלים המוסכם, לא יינתנו טריטפיסקים. מילס דחה כליל את השיטה המוצעת, כי, לטענתו, היא תגרום לנישול הפועל הערבי, ובכל מקרה מאגר מובטלים בשיעורם אחרים שכות העבודה היהודי הוא בעיניו גדול מדי.¹¹⁰

ב-1934, במסגרת של אופטימיות ותקוות רבות בתחום הכלכלי, מזה, וחשייה שיתוף מדיניות (מובטגורטור) נינעו את הממשלה להגביל את העלייה, מזה, המוסדות הציוניים לישנות את שיטת השדרים מיסורה, בתקווה להגביל את מספר העולים. כשנתיים אחרי כן, כשחלמה המצב הכלכלי בארץ המצב המדיני הלך והסתבר, הם נשמרו שלא לעורר את שאלת שיטת החישוב של השדרים, והנהלת המוסדות היהודית הגישה דרישה למספר קצוץ כרגיל.¹¹¹ אחרי שפרץ המרד הערבי, היא נמנעה מלהציע שינויים כלשהם מחשש שהם יתקבלים שליליים מבחינתה.¹¹² בסוף השנה הזו שרתוק ללא סניג על השיטה הנתונה בעדותו לפני ועדת פיל הוא תגדיר את משך הזמן - תצי שנה - כחוקפה הוגנת לצדק השרכת והתקדמות הקולונה, והבהיר לשופטיו שאין ביכולתנו לנחש סיכויים דומקים. בימים של משבר כלכלי וגיבוש מחושי של הק המדיני הבריטי, כשדווחה ההערחה שהממשלה שמרת לנמש לחלושין את עקרין יכולת הקליטה הכלכלית בוויסות העלייה, פעלו הציונים לשמורת המסמס'קון.

ה בין שמירה על עקרין יכולת הקליטה הכלכלית לשאיפה ליצור רוב יהודי ויעסקים בעיניי העלייה פסעו על שרבי' צר, מתמרגים בין הוצון להגדיל את האוכלוסיה היהודית בארץ-ישראל מזה ככל האפשר לבין החשש מהקיימה כלכלית. כללי המשיח שקבעו הבריטים, לפיהם תהליך העולים לשתי קבוצות, שנבדלו זו מזו בכך שעל אחת מהן תהליך הגבלה מספרית ברישית ואחריות פיננסית של המוסדות הציוניים, ואחת יהיה פטורה משיח מגבלות אלה, הולירו שתי שיטות פעולה שונות. לגבי 'העלייה השודרה' נמנו המוסדות הציוניים בחירות רבה, ובו בזמן הם חיפשו כל סדק ופירצה למצוי האפשריות לתגבלה האבולוציונית היהודית בארץ-ישראל באמצעות הקטנת רמת התודות, גם מעבר ליכולת הקליטה הכלכלית ובפי שיפורט בהמשך הדיון.

במגעים עם הממשלה בענייני 'העלייה העוברת', הקפידו הציונים האציונים על מסירות
 100. לעי דברי בן-גוריון בהנהלת המוסדות, 18.7.1934, ומברבו פאפ'י, 18.7.1934, אצ"ם 34/23.
 101. שיבת הנהלת המוסדות, 16.2.1936.
 102. ישיבת שרתוק חשב שצדק לקיטין את הדישה לשוב סתיו 1936, ומחליקת העברה של המוסדות היהודית הציעה לקיטין את סעיף עבודת השדרים ס'194, כפי שהיה בהגו המדי, ל-10%. הוועדות נותו בסענה כי אין לעשות את הפריצויים שלפיהם אנו מבינים את השדרים, ישיבת הנהלת המוסדות, 11.10.1936.
 103. העולם, 10.12.1936.

קשיחה היה ליעקוב אהרן הדיישות המסתגנות תכופות לירייהם עובדות ולחונות אותן במדויק. לא שהמופקרים על ענייני העלייה לא יכלו שלא להתפעל מהערכה הקודרת מן ההערכה האמיתית של יכולת המשק לקלוט את העולים, ולא יכלו להשתחרר מן ההערכה הקודרת, אך המבוססת, שהמשלה עלתה על פי שיקולים פוליטיים-דמוגרפיים, במשק היהודי שרר אז מסודר, אמת, בריים עובדות עבריות, והראיות לכך היו שעולים בלתי-לגליים (יהודים) נספגו בו באפליזים, והקריים בלתי-לגליים (ערבים) ודפו מן הארצות השכנות לוא-ישראל, בעיקר מן המזרח, וכן (ערבים) נכנסו מחדש למקומות עבודה שניכשבו, בעבר על ידי עבודה עברית. אולם, מדי קשיחתו של סגנים ראשונים להאטה במשק ובמספרים של מוזסרי העבודה הפעיל מעלה-פעולה, קיצצה הנהלה את בקשת השווייל (לעונת סתיו 1935) לכרי מוצעת מקודמתה, והיורים הפנים-ציוניים על משק השווייל (לעונת סתיו 1935) לכרי מוצעת מקודמתה, ועם שגייה בעת השקלא וטריא על חלוקת הירישונות שמסדה המשלה לירי המסדרות והציונית. במערכה השנייה, עוד יותר מאשר במקודמתה, המוסדות הציוניים הקפידו לעמוד על קרקע מוצקה בהערכתם את אפשרויות הקליטה כדי שהעולים לא יפלו למעמסה על הקופה הציונית. לדוגמה: בראשית 1931 החליטה הנהלת המוסדות היהודית לקחת את מלוא מכתמי הירישונות שהקציבה המשלה, כדי להציע את מצבו הקשה של המשק היהודי ואת ותוחות הענטוה לגבי האביסלה בעתיד. אך בידעה את עליות המלוצים ואחר כך המוכנות היהודית את הירישונות במשלה, ניסתה לדחות את עליות המלוצים ואחר כך הורחה לשלוח אותם בקבוצות כמות חשישים איש מדי שבוע, כמותו של דבר, נזכר קופתה ורקייה, ומתוך רצון לשמור על אמונה המשלה בהירשבה ובהסתגנותה, היא החליטה לא

110. ב. 15.11.1933. התפרסם דלוי דעת מאת הנהלת המוכנות בעניני העלייה: 'עקרון יכולת הקליטה, אשר לפי הפולטיקה המוצעת של המשלה צריך היה לשים סוד לקביעת מדיה הקליטה הנפרד למעשה עיי המשלה באופן כללי במשך הזמן האחרון, וזו הייתה מטבה היעקודית לכך, שהצורך החוקק בירי עובדות יכול לקבל את סיפוקן רק עיי השארותה של היורים רבים הצעיר, וסופל הצעיר, 17.11.1933. וראו תעודה 167 לחלק.

111. דריה נעדרת פיל, פורק י, מסקאות 48, 49, 65.

112. חלמיש, העלייה, נספח א, סבליות 9-10.

113. באמה עת היו בארץ 2,600 מוזסרי עובדי הירשבה: ברל רפפורט במוצעת המוסדות הכול, מיס 1931, פרנסה, שנקטק ללשכת המוכנות על המוסדות: ברל רפפורט במוצעת המוסדות הכול, מיס 1931, פרנסה, שנקטק ללשכת המוכנות הכול, עיי ג, אי. 207-IV.

114. מולקוט העלייה, תוויו מיס 122, 123, 1931, אי. 5234-S6/5234.

115. מולקוט העלייה, תוויו מיס 120, 1931, אי. 5234-S6/5234.

116. אי. 5154-S6/15154.

117. ספרק סממור למשדר הציוני בלונדון, 2.2.1931, אי. 49183-S49/183.

118. דרישה השווייל לעונת סתיו 1930 היתה מנומנת במיניה רבה על עבודתה במסדר תוך לאומי, ולוחות הוכחות והנהלה שאי חולק את הירישונות שוממור ליריה אך ורק לשים ביצוען של העבודות שצוינו כעת נגשת בקשת השווייל, אם עבודתה אילו לא יוצאו אל המפעל, לא ייעשה שימוש בהישונות. ישיבת ועדת העלייה, 23.11.1930, אי. 11332-S6/1132.

גבוהים יותר כדי שאחרי הקיצוצים יגיע מספר הירישונות לזה שגורש באמת על פי הערכת המוכנות היהודית.¹¹⁰

בתקופות של שפל כלכלי נקטו המוסדות הציוניים משנה זהירות, פן ייפול הנטל של קליטת העולים על הקופה הציונית. בשיאו של המשבר הכלכלי במחצית השנייה של שנות העשרים, הנהלה הציונית לא ביקשה קלל מכסת עלייה עוברת במשך שתי עונות שדייק (סתיו 1927 ואביב 1928), ובראשית שנות השלושים (עד אמצע 1932) נמחילת שנת 1936 כשיכולתו של המשק היהודי לקלוט עובדים חדשים הייתה מוגבלת, ומחוסרי העבודה היו רבים, אוספו המוסדות הציוניים גפח לבקשתם המוציגות בעזרת סעיף המוכנות המשלה והצבוריות. סעיף זה חרג ממוגזרים בעשיים את הנאמר באגרת מקודמת, אשר לעבודות ציבוריות ועידודיות הנעצות בכסף ציבורי, יושם לה למביעת העובדות היהודים שיגיעו לזהם חלק ראוי בעבודות אלה, ואת המתמשב עם תרומת היהודים להכנסות הצבוריות, וי הרומות של היהודים להכנסות המשלה הייתה גבוהה בהרבה ממשלה הצבורית, המוסדות הציוניים ניהלו עם המשלה משה ומתן כפול: על אומדן תרומתם של היהודים לקופה הצבורית; ועל חגום הנחוגים האלה להעסקת יהודים במשלה ובצורות, ועל חלקים בעבודות הצבוריות (שנמסרו לביצוע באמצעות מכוני), כל זאת רק להגדיל את מסמת העלייה. בתקופות של שפל כלכלי חפס סעיף העבודות המשלה ורצויבות מקום נכבד בבקשות השווייל, בתקופות הגאות היא היה רכיב שולי.¹¹¹

בתקופות הגאות הכלכלית התמידה הנהלה בהגשת בקשות ראליות על סמך קבועים מבוססים בכל האפשר. חריגה חריגה הייתה בסתיו 1933 - הוגשה או דרישה ל-44,490 סרשישים, פי שניים יותר מן העונה הקודמת.¹¹² זו הייתה מקרה יוצא מן הכלל המוכרת על הכלל, מכדי הנהלת המוכנות היהודית נסעו לקונגרס הציוני הירי, ובמקומם הגישו את בקשת השווייל שני חברי הוועד הלאומי. בדיעבד הודו הכול שבשווייל הוה 'קיצונו גומלי', וכן הצוירן המגיר את העעשה 'אסון' העלול לערער את אמינות המוכנות היהודית.¹¹³

אלם גם בתקופת הגאות לא הלה קל להגיש למשלה הנחוגים מדויקים, לא זו בלכך

110. ישיבת הוועד הפועל של המוסדות, 5.9.1932, אי. 51932-S49/183.

111. איגרת מקודמת, סעיף 16, יוסף, השלטון הבריטי, עיי 283.

112. ראו חלמיש, שרירות העלייה, לעיל, הערה 19, עיי 47-49. באותו זמן, בשנת 1931, חלקים של היהודים באוכלוסייה היה 17% אך חלקים בתחילים מיס היה פי שניים ויותר.

113. שם, 114, וכן דיון בהנהלת המוכנות, 16.2.1936.

114. ראו חלמיש, שם, נספח א סבליות 5 67.

115. מועצת הדישנות הייתה 24,490 נפש, אך הדישה המשלה מן המשלה הייתה כבוד מוצגת: בבקש בהנהלה ברושלים לייצגון בלונדון, בונוורין, וברונות, א. 10.10.1933, עיי 48.

116. בהנה מידות בקשת השווייל בתקופת יצחק בן צבי ואלויה בליך, 10.9.1933, אי. 2388-S25/2388.

117. בעיר שבטער, כפי שיאנו לעיל, המשוב נעשה לפי 10 דונם לפועל.

118. שיתוף בישיבת הנהלת המוכנות, 28.11.1934, מיס ברינבוים בישיבת הנהלת המוכנות, 30.3.1934.

119. ישיבת הוועד הפועל של המוסדות הכולית, 8.3.1934, אי. 117

על ידי רישום להגביל את מכסות העלייה, אבל תמיד הורבא מצבם של יהודי גרמניה בנישוק
 ומשלים, למסכת סיעונים שהיהוה מעונת הישב ביכולת הקליטה הכלכלית.¹¹¹
 התחלה לא נועדה הפעילות לשובת יהודי גרמניה לעקוף את עקרון יכולת הקליטה
 כללית בשמו של עיקרון אחר או לכוּפף אותו בלחץ מצב החירום, אלא דווקא לדחוק
 ממשלה שהייתה שואה אתו כלשונו, העניין מוסבר באופן פשוט וגלוי בדרך שהכנינה המחלקה
 לניהול של המסכנות היהודיות לקראת הקונגרס הציוני ה"ח (ק"ק 1933):

ר"מ לעלייה יהודי גרמניה אפשר היה לשער שהממשלה תשען כי שיטתה בענייני
 עלייה אינה יכולה להיות מושפעת מנטיעים פוליטיים או מנטימנטליים וכי המורם
 יהיה הממשלה לה קו הוא יכולת הקליטה הכלכלית של הארץ. הנהלה לא עררה
 מעולם על העיקרון הזה. אדרבא, היא הוכרחה פעם בפעם לבוא לידי מחלוקת
 עם הממשלה דווקא משום שהמכסות שניתנו לה לא עמדו לדעתה ביחס נכון לאפשרויות
 והקליטה המוכחות. הדבר המדאב לגבי המכסות האחרונה היה זה, שסמך הרישומים
 שניתנו היה רחוק מרחק מה רב מלמספק את הביקוש הממשי של הארץ לפועלים יהודים
 חקלאיים. בעצם המון שהכרח העלייה לארץ נעשה כה דוחק בשכיל המוני ישראלי בגולה,
 לא יתרון פוליטי מיוחד תבעה לה המסכנות היהודיות. היא לא דרשה אלא שיתון לה
 לצל כמלאו מידת האפשרות את יכולת הקליטה הנוצרת בארץ במאמציה יהודיים - למען
 עליית אחיהם מהגולה.¹¹²

עדות לפני ועדת פיל הכהיר שרתוק נקודת זו:

[...] אומללתנו ברוב יכולת הקליטה אינו מבוססת על כך אם מצב היהודים בפולין
 או בגרמניה טוב, או הורע, או מגיעים למספר שלנו רק מתוך המתכונות בעניינים
 בארץ-ישראל כמות שהם, מוכן מאלינו שמצב היהודים בגולה הוא גורם חשוב מאוד
 בקידון זה, אולם זה משפיע על הנאגים אחרים, על הנאי וזימת ההון לארץ, והמון יוצר
 מצדו אפשרויות של קליטה נוספת, וכך אנו מביאים זאת בחשבון בעקפיות. אולם אם
 אנו מתמכרים במכירתנו אל הממשלה על מצב היהודים בחו"ל, אין אנו עושים כן, אלא
 כרי להוכיח לממשלה לחת לנו מכסה מלאה ככל האפשר על יסוד הנתונים שלנו, בשים
 לב לעובדה, שטרנספיקטים אלה נחוצים כל כך להקלת המצוקה בגולה. זאת אומרת,
 אנו אומרים, שלפי דעתנו יכולה ארץ-ישראל לקלוט כ-6 החודשים הבאים 10 אלפים
 איש, והרינו מוסיפים ואומרים, שטרנספיקטים אלה נחוצים באופן דחוף גם משום
 שהמצב בחו"ל הוא כזה וכהו.

111. ראו א' תלמיש, 'האם יהיה שנת 1933 נקודת מפנה במדיניות העלייה הציונית?', ענינים בתקופת
 ישראל 3 (תשנ"ט), ביחוד עמ' 108-107.
 112. דוח האמפטיטיבה לקונגרס ה"ח, לעיל, חידה 75, עמ' 181. חידוש ומעתיקה.
 1944

להשתמש ב-300 רישיונות.¹¹³ אמנם, ההחלטה שונתה מתוך היענות ללחץ של המסכנות
 הכלליות, אבל בכל זאת תוחזרו לממשלה כמאה רישיונות.¹¹⁴
 המראה שהל החזרה מטרנספיקטים לממשלה הולידה דרכים חדשות להגדלת מספר הרישיונות
 בקטגוריית 'העלייה העוברת' בלי להעיק על הקופה הציונית. במקום לוותר על הרישיונות
 הרישיונות, הם נמסרו לקרובים של תושבי הארץ שהתחייבו להעסיקם או לפרנס אותם.
 להבטיח שישלם אלו לא ייפלו למעמסה על התקציב הציוני, נדרש כל אחד מהם לחתום
 הצהרה שחזא יודע כי ברישיון העלייה הנאשר לו על-ידי המשדד הוא ינתנת לו האפשרות
 לקבל את הוויון לאי כרי לבוא אל קרובו שהתחייב לעזור לו במידורו ולפרנסו.¹¹⁵
 שלא יסתדר בארץ וכי הוא, השולח, מקבל עליו למסרע שלא לבוא בדישורת אל מתי התיישב
 של המסכנות היהודיות או איה מנסה שחזא כחייב בנגוע לעבור או לעזרה בכסף באיו ארץ
 שדוא.¹¹⁶ הנהלת המסכנות היהודיות גם הודיעה ברבים שהרישיונות להעלאת קרובים ניתן
 רק למי שמוטינו יכול היה לקבל על עצמו החייבות ולחזיק את יכולתו להעסיק את
 קרובו במשקו או בבית המלאכה שלו מבלי שהעוולה יצטרך לחפש עבודה אחרת כשי
 הכללי.¹¹⁷

הצורך להקל על הקופה הציונית יצר באביב 1932 עוד תקדים: המוסדות הציוניים החו
 לחלק מטרנספיקטים לציבור שכונה בענה הציונית 'המעמד הציוני'. מדובר בבנילי מקי
 מוטמים ומיומנים בתחומי מלאכה ותעשייה ועזרה הנדרשים בארץ, שברשותם לפחות מקי
 לאי. גם לעולים אלה הובהר שהם לא יקבלו מהנהלת המסכנות שום הלוואה או מימון
 עלייתם. הם על אחריהם בלבד.¹¹⁸ כרי להויד ספק ולסתתם כל פרצה אפשרית, נדרשו עו
 'מעמד הבינוני' לחתום על 'הצהרה' המשחזרת את המסכנות היהודיות מן הדאגה לקליטה
 ומשילה אותה במלואה עליהם, ללא שיסתמכו על אחרים או על מוסדות ציבוריים, ציוניים
 וחברתיים כשלשה.¹¹⁹

באביב 1933 הוכנס עוד חריש - מתן זכות קרימה ליהודי גרמניה בעלייה העוברת.
 הוימה הראשונית היתה של הציונים,¹²⁰ שכן הם קיוו להגדיל בדרך זו את מספרם הכולל של
 העולים, אך נבדושים, אף שגילו התחשבות במצבם של יהודי גרמניה, לא הגדילו את
 המכסה הכוללת, וכך, נדיבות הממשלה לנוכח המצוקה של יהודי גרמניה גרמה רק לחליק
 שונה של אותה עוגה, והערפתם הקטינה באופן אוטומטי את חלקם של יהודי ארצות אחרות
 על אף הלקה הנה, המשיכו הציונים במאמציהם להיעזר במצבם של יהודי גרמניה כנקודת

126. מוליק העלייה, תור פ"ט 122, 123, 1931, אצ"ס S6/5234.
 127. ישיבת ועדת העלייה, אצ"ס S6/1132.
 128. למשרדים האי ממחלקת העלייה, תור פ"ט 191, אצ"ס S6/694.
 129. ר"ב, 1931, 221.
 130. מוליק העלייה, תור פ"ט 134, 135, 1932, אצ"ס IV-211-3-30.
 131. מוליק העלייה, תור פ"ט 191, אצ"ס S6/5234.
 132. מוליק העלייה, תור פ"ט 191, אצ"ס S916/1.
 133. ישיבת הנהלת המסכנות, 1933, 194.

הבריטים, וללא שליטה של ממש מצד המוסדות הציוניים, והוא היה במידה רבה בנאיה
המקורית הממוגרפית של שארית הפליטה.¹¹ יתר על כן, ערב סיום המגורש העברי הבריטי
היה פתק זמן קצר אלפי לודים, גושים וישיבים ממתוות המצטר בקפריסין לארץ-ישראל
לקיסוס בהוצאתה, והשאירו שם את רוב המפעלים בניגל העבודה והלחמה.¹² נקודת
ההתנתקות להתייגת השפעתו של עקרון יכולת הקליטה הכלכלית על הפורפול חידמוגי של
הישוב היא אפוא שנת 1939 לכל המאוחר.

הקיסוס החד-משמעי ביותר, שאי-אפשר היה לעקוף אותו בדרכי ערמה, ואשר יוזמה
השפעה ברורה על הפורפול החמוגי של העלייה ושל היישוב, היה הגיל. תקנות
ההגירה המפורסרות קבעו שרישיונות השדיול מיועדים לבני-18-35 בלבד. המסדרות הציוניים
השתתפו לרעה שהמדיסיסקטים גועדו לאנשים צעירים, ואף הצדדיו על כך גלויים.¹³
ובכל זאת, הם ניסו בהתמדה להעלות את תקרת הגיל ל-45 ואף יותר מזה.

כך אלוהות העולם הערבי חזק ההגירה המפורסרית קשיים רבים על אנשים בני 36-
45. הוא בעלי-הזון וביקשו להיכנס לארץ-ישראל; מצד אחד גיל 35 היה הגבול העליון
לקבלת סריסקט מקטגוריה C, ומצד שני 55 היה גיל המינימום להעלאת הזרים בתור
הקוליים. המסדרות הציוניים בקיסוס להגמשה את הק העליון לקבלת רישיונות C כדי שבמסגרת
הקיסוס יוכלו לעלות בעל מקצוע מומחה בני זימן וזמן 35.5 וקטגוריה ציונים שתייר זכויות
היות, וכדי לפתור בעיות אנושיות שלא באו על פתרונן במסגרת המגדרות היבשות של
קטגוריה העליונה הגיליים.¹⁴ הודות למאמציהם של המוסדות הציוניים, נתנו הבריטים
עזרה השלושים כמה מאות סריסקטים לגברים בני 36-45 ועשרות בודדות ללא כל
הגבלת גיל.¹⁵

יכולותו של עקרון יכולת הקליטה הכלכלית להצטרף היישוב היא ברורה:¹⁶ כשלושה
רבעים (73 אחוזים) מן הזעילים העובדים היו בני 17-35, לעומת כרבע (23 אחוזים) מבין
הקורכים (תלויים) וכשליש (30 אחוזים) מילבלי-תחתון.¹⁷ העלייה העובדת איזנה את
הגיל, ראש בעיקר זה א' חלשים, אקמורים - היסוד האמיתי, תל-אביב 1990, עמ' 50-53.
11. ג. רונן, אר-הגירה: מחנות המעפלים בקפריסין 1946-1948, תל-אביב 1991, עמ' 167-176.
12. לשל, ברת שמוגי ויצמן על פעולת המשרד לחייושבות החדר במניה נאמר סטובי האנושים המתאשים
לעלייה על פי קטגוריה C הם בראש ובראשונה אנשים ביול ובחורות, מניל עז בני שלשים,
העולם, 1994, 152.
13. זה מקיף את מרבית שיובי בו פער בין זיק תוקשה שצונו ומתוונים הציונים במאוצר לבין הנמלישת
שעיל המסקטים על ענייני העלייה, רא ריזן אצל חלשים, מדיניות העלייה, עמ' 253-256.
14. שם, נספח ב'
15. שם, עמ' 75. מבלא ליל, נתונים אלו מספקים תמונה מייצגת, אך לא מלאה, ראשית, הרישום הישתי
של גיל העולים המל רק בשנת 1928; שנית, המספרים כוללים גם את התלויים בעולים העובדים
והקוליים הלוים; שלישית, מדובר רק בעולים שנטשו שלבנות העלייה של המלכות (ומ היו רק 73
מכלל העולים; רביעית, נקודת ההחלטה היא 1942 ולא 1939 (אולם בשנים 1940-1942 נתעו מעט

עקרון יכולת הקליטה הכלכלית היה גורם אחד בעיצוב הפורפול המוגרפי של העלייה.
מלחמות העולם, לצדם של אלה המפעלים בדרך כלל בתחילת המינה; כוחות ההדחפה והמניחה
והתלפוח העומרות לפני המהגר' בכוח היעקרון המדון כאן היה רלוונטי לגבי פתוח מסגרת
העולים, אלה שהגיעו במסגרת העלייה העובדת, קטגוריה C, וגם לגביהם הוא לא נמסר
באדיקות גמורה. אם כן, מה יוזמה השפעתו על הרכב העלייה בין מלחמות העולם
הפורפול המוגרפי של היישוב ככלל, שגדל בתקופה זו פי שמונה, בראש ובראשונה היות
לעלייה?¹⁸

1. ההשלכות החמוגופיות

בדרך כלל מוצג הפורפול המוגרפי של היישוב כפי שהיה ערב הקמת המדינה. הנתונים
המובאים מסכמים את תקופת המגורש מצד אחד, ומן הצד השני הם משמשים כביס השוואה
להתפתחויות החמוגופיות החד-משיות של השנים 1948-1951, שבמהלכן הוכפלה האוכלוסיה
היהודית של מדינת ישראל, אולם באותה תקופה זמן, 15 במאי 1948, כבר הושמה עליה
השפעתו של עקרון יכולת הקליטה הכלכלית על הרכב העלייה ועל הפורפול החמוגי של
היישוב כתוצאה מהאפקט המצטבר של עשר שנים ויותר מאז שהבריטים נטשו את הקיסוס
איתו בתקופה מדינית, הרכב העלייה בשנים אלה, 1937-1948, היה שונה מזה שבשנות
השנים הקודמות גם בגיל סיכוח אתרוה. עקב ההתמדה במצבם של היהודים כרייר השלישי
ובמרות אירופה, הגיעו לארץ-ישראל בשלהי שנות השלושים אלפי אנשים חלי קליטה
הכללים והגילים של תחילת הגירה ואף לא הקיסוסים של עקרון יכולת הקליטה הכלכלית
רכים מהם היו, למעשה, 'עלישים' ולא 'מדיניים';¹⁹ ערב מלחמת העולם השנייה הקיסוס
הבריטים רשמייה על פתיחת שיערי הארץ לכניסתם של 25,000 יזעילים.²⁰ בתקופת המלחמה
ואחרייה תקיפו השלטונות, כבעבר, שמספר הנבסדים לארץ לא יתרוג מהמכסה שהם קצנו
אך הם חולו מאכיפת הקיסוסים של יכולת הקליטה הכלכלית. בשנים 1946-1948 היה
המכריע של העולים הגיע במסגרת ההעפלה,²¹ שהורכבה החמוגרפי עוצב ללא מעורבותם

144. רא ליעל, הערה 3. אם נביא בחשבון רק את בעל המדיסיסקטים (בלא התלויים בהם), יקטן מסקל
פחה העלייה שהיה כפוף לעקרון יכולת הקליטה הכלכלית, על פי הישובים שלי, המבססים על נתונים
המבצעים בחלמיש, מדיניות העלייה, מספח ה, בשנות השלושים היה מסקלה של העלייה העובדת מן
הציונים: 1931; 23.8%; 1932; 36.8%; 1933; 25.7%; 1934; 23.5%; 1935; 23.5%; 1936; 17.4%;
1937; 23.8%.
147. בעת מלחמת העולם והדחפות המגורש בארץ-ישראל 56 אלף יהודים; בשנת 1939 - 450 אלף.
מספר העולים בין מלחמות העולם היה כ-350 אלף. *Statistical Handbook*, German and
148. רא ר' גנדלמן, יחודי גרמניה - מתרגם או פליטימי עיון בדפוסי הגירה בין שתי מלחמות
העולם, ירושלים תשנ"י.
149. המספר הלבן 1939.
150. הבריטים הקיבו 1,500 סריסקטים בחודש, אולם הם ניכו מזהם את מספר המעפלים, כך שכתתי
לא נותרו רישיונות לעולים לגיליים.

ההשקעה המצורפת של שני גורמים - עקרון יכולת הקליטה הכלכלית ומושגי המון הזוא על התאמתם של גברים ונשים לעבודות הנדרשות בארץ. בנוסף לכך שרוב הטייפיקטים שנשלטים ומעלה, נמסרו לגברים¹⁵⁴ אבל בסופו של דבר התפלגות העולים בגיל 15 סעלה לפי מין בכלל העלייה והתאמתם יותר, עם עדיפות קולה לנשים בשנות השלושים¹⁵⁵ מירוש של דבר הוא שעקרון יכולת הקליטה הכלכלית דחף מטה את חלקן של הנשים בעלייה העובדת, ורוב הנשים שעלו בתקופה זו עשו זאת באמצעות קטגוריית העלייה האחרת. אולם התקופה הטקטיסטית לא חיקה לחלוטין את מניין אפליית הנשים בעלייה, ולא חיקה את הפגיעה של מצב זה בטשטוס הכלכלי והחברתי שלהן בחברה הישראלית¹⁵⁶.

הקליטה הנשים בעלייה לא התהוותה לא היתה תולדה של מדיניות המגזרית כלכלית, אלא גם אפליית הנשים בעלייה לא היתה תולדה של מדיניות העלייה הציונית נקבע לסבך של אינטרסים מנוגדים של זו הציונית. המוקדים על מדיניות העלייה הציונית נקבעו לשון ושיקולים דמוגרפיים כבאם לצמצם קווי פעולה בעניין עליית נשים. עקרונות של שוויון ושיקולים דמוגרפיים נגודו של היישוב היהודי חייבו אותם לפעול למען עלייה גודלה של נשים, שווה במספרה קו של גברים, שכן היישוב היהודי היה חברת מהגרים אנוגוסית, שחבריה וחברותיה לא נשאו בדרך כלל עם הנבות והנבים של האוכלוסייה הישראלית (העברית). ואילו מטרות ציוניות של הצינונות והסדרת העלייה לפי יכולת הקליטה הכלכלית הולכנו להערכה משמעותית של גברים. הדרך הראשית לגשור בין שני העקרונות היתה הגבלת מספר העולים, שלא על השבון העולים מגזר זכר, כלומר - האמתן לאין מחוץ למכסת 'העלייה העובדת', עיקר בקטגוריית D (קרוכים)¹⁵⁷.

במשך כל התקופה הגיע לארץ עולים כלתי-לגליים, שלא חלו עליהם תקנות ההגירה של השלטונות ולא עקרונות הפקודה של המוסדות הציוניים, ומספרם גדל בתקופת הגאות של שנות ה-50. נתונים רצופים ומדויקים על התפלגות לפי מין של כל אחת מן הקטגוריות נשים שקיבלו רישון בכות עצמן להוביל בולגות לבצע רישון משך זמן כ-12% מן העלייה השבת בשנת 1934 ובשנת 1936 היה חלקן 29.5%, חלטיש, שם, גמסחה.

161. בכל תקופת המגזר היו הגברים בני 15 ויותר 53.5% מן העולים; בשנים 1932-1938 חלקם הוא 48.5%.
162. חושב לפי סקרון, חוספת סטטיסטית (ליל, חשה 12-13, עמ' 118, 197).
163. ראו א. חלטיש, אמליית נשים בעלייה בתקופת המגזר - השבתות, הסיבות, המשלכות, דברי הקונגרס העולמי החמישי-עשר למדעי היהדות, הסיבה, הירושלמיסטיא, עמ' 49-57; והגיל, 'מדיניות העלייה', עמ' 248-253.

164. ורד נוספת היתה יצירת טורים ומעשים פיווריים לנשים במקשת המיגרו של השקפה למשלה מיד תצי וגישה כך שמספרן של הנשים לא יגדל מהם של הגברים. ראו חלטיש, 'מדיניות העלייה' מספח א טבלאות 7-1. המראות כי התקצוב לאשים חמורים כעבורה שונת, ולפי המעוף 'עבודות שרות' 151. אותו מכלל התקשה להעלות הכנסת כדי לאפשר עליית נשים מתוך ליושרי מקומות העבוד והמשיים. גם המספר הגדול של נשים בסוג קטגוריה היה חוספת מלאכותיות בדרגות השירות, והוא נועד לפנות את הנשים על קפוחן בסעיפים האחרים של תקשת המיגרו. אולם בסופו של דבר הממשלה לא התחשבה בקשתו המפורטת שהגישו לה המוסדות הציוניים, וכל התשיונות ומלאכותיים להגדיל את מספר הנשים בעלייה השבת עלו בתוה.

השפעת הגיל הגבוה, יחסית, של העולים בקטגוריית התלויים ובעלי-החיות על הגיל הממוצע של העולים, וחרמה לכך שבין 17-35 היו למעלה ממחצית (53 אחוזים) מפלל העולים באותן שנים. חלקם של כלל המתגייסים היהודיים לארץ-ישראל בגיל העבודה היה גמור שנה שבקרב המתגייסים לארצות-הברית בתקופה המקבילה¹⁵⁸, אך חלקה של קבוצת גיל זו בקרב העלייה העובדת, קטגוריית C) היה גבוה מזה של כלל ההגירה לארצות-הברית. היו עקרון יכולת הקליטה הכלכלית חרם לכך שהיחס המספרי בין מפורנסים לתלויים היה חריב, במקורות ראת כלכלית. קשה לברוד את השפעתו על הגודל הממוצע של משפחת עולים (מספר העולים שהגיעו במסגרת משפחתית מחלק במספר המשפחות), שעמד בתקופת הגרונה כאן על 2.9¹⁵⁹ אולם ברוד שהוא הגדיל את שיעור ההרווקות, נהנו שהשפעתו גם על הגודל הממוצע של המשפחה כחידה כלכלית נסך כל העולים מחלק במספר המשפחות, שהיה 1.6¹⁶⁰ והחלוטה של עקרון יכולת הקליטה הכלכלית ליצירת יחס חריב בין מספר המפורנסים לתלויים היתה קודם כל פועל יוצא של טווח הגילם הצעיר שהוא הכתיב, שנית - הנשים של במסגרת העלייה העובדת, בבעלות הרישיון (להכריל מתגלות) לבצע רישיון, היו בהכרח על פי תקנות ההגירה המבטוריות, רווקות נכלולו תן לא היו זכאיות לצרף אליהן בן-זוג, וברוראי לא צאצאים; ושלישית - בשנות השא תן תלויים וחלקה המבטולה את השירול לשלש קבוצות: שליש נשואים (חלקם הבראו עמם את 'נשותיהם' שנישאו להם בנישואים פיקטיביים, אך לא הביאו אום צאצאים), שליש רווקים ושליש רווקות¹⁶¹.

עולים, העדה נוספת: בקטגוריית B, ו שבמסגרתה עלו בעיקר חלטישים וספורטנים, משקלה של קבוצת הגיל 17-55 הוא 66% אך מספרם המוחלט של העולים בקטגוריה זו היה קטן ולכן השפעתם על מנת הגילם של כלל העלייה היתה מועטה. ניתוח ערובי מנקודת ראות כלכלית של מאפייני העלייה בתקופת המגזר ראו אצלו 83-59, *The Divided Economy*, pp. 58-59.

158. ראו חשיות של רובינסון בקי בבוא לסיור של סקרון, העלייה לישראל לליל, חשה 54, עמ' 124.
159. העלייה לארץ-ישראל היו פחות סלקטיביות - מבחינת מין, גיל וכולי - לעומת העדות ההגירה האחרות.
160. א. סורסקינד, האדם הנודד: על העלייה ועל ההגירה בעבר ובימינו, הל-ארכי משייר, עמ' 116.
161. נתונים שם אינם חתופים לאלה הארץ-ישראלים מבחינת קבוצות הגיל והשנים, אולם רי בהם לסקר בסוגי להשואתם בשנים 1921-1929 ו-1929-1932 מן המתגייסים לארצות-הברית היו בני 18 עד 48; בשנים 1930-1932 - 56% (בשנים 1934-1939 - 67.2%); אם נצרך לקבוצת הגיל 17-55 בארץ-ישראל את קבוצת הגיל 50-56 בקבל מספרים אלו; בכלל העולים משקלה של הקבוצה 50-17 הוא 66%; בקטגוריית העובדים - 61%; בקטגוריית 'עלי הות' - 57% (ומה 27% מעל גיל 17); בקטגוריית הקטגוריים (תלויים) - 23%.

162. גודריץ וגרין, העלייה הישבת והתנועה הטבעית של האוכלוסייה בארץ-ישראל, לעיל, חשה 12, עמ' 35; סקרון, חוספת סטטיסטית, לעיל, חשה 70, עמ' 15, לוח A22.
163. סקרון, עמ' 13, לוח A19. בשנים 1919-1948 49.1% מן העולים הגברים בני יתום מ-15 היו רווקים; בקי הנשים השירור היה 33.8%, אין פירוט לפי קטגוריית אולם יש התאמה בין חלקם של הרווקים והרווקות בכלל העלייה לבין חלק ההיטה של העלייה העובדת; ככל שרוב יותר משקלה של העלייה העובדת, כך רב שיעורם של הרווקים והרווקות. ראו סקרון, עמ' 15, לוח A22 על המהלך בין הגודל הממוצע של משפחה כאשר החשוב כולל בודדים 1.61, לעומת זה שאינו כולל בודדים 1.62, חלטיש, 'מדיניות העלייה', מספח ב, טבלאות 7 ואילך.

עלייה לפי יכולת תקליטה הכללית

תפקים של 'התולעים' יורד עד כדי 12 אחוזים ופחות.¹⁶¹ ההתפתחויות האלה זיכו את תולדות בנינו הצהירה חסם, והשקעת ביקורת על הרמיון - מוכרעת גיל, מצב ששפתח החקירה והקצועי - בינו ובין התהירה היהודית לאוצרות תברית לפני מלחמת העולם השנייה.¹⁶² אולם מצטום תחילת של החלוצים בעלייה אינו מעיד בהכרח על סטייה מעקרונות ההקליטה הכללית, שכן במקצועות נודשים בארץ הועדפו על פני הותיקים וצמצום מקומות העבודה והעלייה החדשה נעשתה על שטח תחומים, וקרוב לרוב מקומות כללית. הביקורת שהוכרזה זה עתה מעידה על שטח תחומים, ואלו אנו נושאים על היום, בין עלייה המתנהלת לפי עקרון יכולת הקליטה הכללית, שאכן שיהיה צד מלחמות העולם, כמו שמראת מאמר זה. לבין עלייה מוכרעת ונבחרת, סלקטיבית ימלחמות העולם, המביאה אנשים בעלי מתיבות אידאולוגית שעבורו הכשרה נפתחה ורומחה קשתה של עלייה זו היו קטנים מלכתחילה. חלוקה רחבי הרף ופחת בשנות

העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
האזניות של העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית

העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית

161. ראו תלמי, 'סדריות העלייה', עמ' 233.
162. ר' דב ויינברג, 'העליה והכבדה בשנות 1919-1934', המועדף העצמי, 1935, כרך א'
163. ראו בעניין זה 'העליה סלקטיבית בישראל, במעשה וההסתאוריוניפה הציוניס', בתוך: א'
שפאר, 'דיינזמן', ה'ת"ס (שורבים), עמ' 185-202.

אביבה תלמי

העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית

העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית

העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית
העלייה נגודו מעקרונות יכולת הקליטה הכללית

164. החל משנת 1932 יש תהליך בנתיבי העלייה בין דישימוי המשלה לדישימוי הסוכנות היהודית, המסתיימת בשנת 1932-1937 ב-17,534 נפש. סקרון, תסקים סטטיסטיים, עמ' 2, לח א'1. לפי רישויי המיקור נשארו בארץ בלתי-לגלי בין אוקטובר 1933 לספטמבר 1936 9,350 נפש, ומספר זה אינו כולל מבוארי נבלים וביבשה. תלמי, 'סדריות העלייה', עמ' 324.
165. כתוצאה מקשיי ההקליטה של עולים שהבאו עם רק 500 לאי-הצלחה בשנת 1928 סכמו המגיש תגורר שמעלה בעל תל 1,000 לאי-הצלחה והציוני הצביה בצורך להעלות את הסכום אל סכום שיש להסתפק ב-750 לאי-הצלחה, ואת אף על פי שיוק מתיחה פחת מ-83.9% ב-1925 ל-71.9% ב-1928 (ובמסגרת: 1922 - 1,100, Gertz, Statistical Handbook, p. 317). עלייה לעיל, ראו שתי מלחמות העולם, בתוך: ר' הכין לערבות, קורבן גלות: עלייה לארץ ישראל אל - מתוך פירוט המהלך של העלאת פחות המינסומ ומרואי מקום ראוי: א' תלמי, 'העליה לתפוח ורומה - לתחיית' עמ' 198-199.
166. ר' גלעד, 'חישוב בתקופת העלייה הדבינעית', תל-אביב 1973, עמ' 171-192; ר' ארלווין, 'לתיכום העליה הבינעית [1926]', מבנים, ג' תל-אביב תרצ"ד, עמ' 107-110.

בנקאות וקונאופציה

הבנקאות היהודית וצמיחת המושק בתקופת המנדט

נחום גרוס

התולדה

התולדה המודרניזציה והמיעושי בעת החדשה התגבשו ארבע (או אף חמש) קבוצות ברורות על פניו יצור ומעסקיה. האשונה (זענפנים הראשונים) כללה בראש ובראשונה את המלאכה בצורתה החדשה המתחזקת - תחנתת בייצור תקליאי-ממשד נוסדשת מרבית העיסוקים וזוהים של בת-ראג המסודרתיים, לרבות ענפי חריג והיגד ודומיהם. הקבוצה השנייה הוקמה להשנינוניים) כללה את המלאכות והמעשייה וכן את הפקת המתצבים, ככל שלבשה וקופים השנייה יותר. תמלילים של המודות סכנוולוגיות ושל יתר התמחות נפרט במשק המודרניזציה. תמלילים לצמצום חלקו של היצור 'הראשון' בתוצר ובמעסקיה ולגידול חלקו של היצור 'השני' בהם, אך בלי שתעשייה תתפוס את מקומה של 'התקלאית' בתור הענק והיא את הרוב המכריע של התוצר והמעסקיה.

התולדה לא תפסה מקום זה עקב הגידול בחשבונותם ובחיקפם של ענפי הייצור 'השלישי' וה'רביעי' גם 'ענפי השירותים', והם קבוצה שמוטב למעשה להבחין בין שניים או שלשה מקומות נפרדים וקיימים בה: א) שירותים שהצורך בהם גובע בעיקרו מתהליך של התמחות וזוהים בשאר הענפים, וגידולם מושפע מתהליך זה אך גם תודים להמשך התקדמותו; אלה הן המסחר, התחבורה והתקשורת, והשירותים הפיננסיים לסוגיהם; ב) השירותים הציבוריים סוגיהם אלה שרשיות השלטון מספקות וכן המסדות ללא כוונה ריזית; ג) השירותים הציבוריים, המסוגלים לסיפק צורכי התרכיבים במישורין.

מבין שהתחבנה בין סוגי השירותים, הציבוריים והאישיים, היא שרירותית בחלקה שכן היא מתחבנה יותר בצדן השירותים ומחות במחותי וכך למשל בשירותי חינוך ובריאות, מכל יית המסחרות שירותים אלו משקפת את התמחותות הממשליות המודרניות, את תפיסת חיי המדינה והמדינה החברה העירונית) למסובכים יותר ואת העלייה ברמת החיים. וכן יש העליה כי בהמשך צמיחתם של המשק והחברה המודרניים, חלק גדול והולך משרירותים תמלים עם הסוג הראשון שהוכנו כיוון גם הוא לסיפק ישר של צורכי הצרכנים; זה היה ללא ספק אחד הממגנים של התחנות 'המשק המסודרת'.

לדעת מבט נוספת מתייחסת לגורמי הצמיחה המודרנית, זו המאופיינת בצמיחות רבה

בלפור, והשפיעה על הפרשנות שלהם לעקרון יכולת הקליטה הכלכלית והיגיה אותם ללכך כיון שהיא פעל לסובת היישוב והתמנועה הציונית.

המסחרות הציוניות רבין בהתמנה בעקרון יכולת הקליטה הכלכלית על פי פרשנות ולמעשה התגבלה העיקרית שקיבלו על עצמם הייתה יכולת הכלכלית שלהם-עצמם. הקופה הציונית, לקליט את העולים-העובדים, לגבי קטגוריות העלייה האחרות לקיחת זיהת נבישה יותר. תחובה שהושלה על המסחרות הציונית קדאג לקליטה הראשונה העולים-העובדים, אחריותה הכוללת לחתמות היישוב ורצונה לשמור על יחסי שוויון פעולה עם הממשלה הייבו אותה לנקוט קו והיר ודאלי בהערכת יכולת הקליטה ונגי ענייני 'העלייה העובדת', האם הדבר פגע בממרי העלייה? או בניסוח היפתחתי: האם העולים היה גדול יותר אילו היו ענייני 'העלייה העובדת' מסודרים ישרות בין המעסיק והממשלה, ללא התזוון של המסדרות הציוניים?

הריונים שנוצרו בשנות השלושים על אפשרות כוואת, והניסיון החלקי ליישם שאלה במגורים אחרים מלמדים שהתפך הוא הנכון. אך טבעי הוא שמעסיקים, פריטיים גוהיטיים והירות ואונם נוטים להסתכן בהגמנת פועלים מעבר למינימום הנדרש. מורכבת ככל שיהיה ההשוואה בין המשקלים שהגיעו מעסיקים יהודים להעדיף פועלים ערבים על פי יחסי יס בה כדי לרבות מה היה קורה אילו השאר ענייני 'העלייה העובדת' למשא ומתן ישירות? המעסיקים לממשלה ללא תיווכם של המסדרות הציוניים. להמדרות הציונית היה ספק רחב יותר להפעלת שיקול דעת ולניסוח סיכון, יכולת ראייה לטווח ארוך יותר ומלכך משאבים שהיו מעבר להישג ידם של המעסיקים הפרטיים. האחריות הפיננסית שברכות המסדרות הציונית חייבה אותה להזהר, אך מעורבותה אפשרה עלייה מעבר לדרישות הקונקריות של שוק העבודה, ולמעט פרץ וכן קצו בשיאו של המשבר הכלכלי-השני והערידים, היא מנעה תפסקת מוחלטת של 'העלייה העובדת' בשנים של שפל כלכלי-אנטי גודלה.

בסיכומו של דבר היתה למסדרות הציוניים השפעה מוערית בלבד על יישובו של עין-יכולת הקליטה הכלכלית, כמו על ענייני העלייה בכלל. הבריטים הם שקבעו את כל המשיק, ולהם היתה שמורה המילה האחרונה. המסדרות הציונית ניסתה לרקו והקדישונים הכלכליים הקשוחים, אולם הבריטים כמעט שלא התחשבו בעצמיות השלכותיה הכלכליות והמזגופיות של עקרון יכולת הקליטה הכלכלית, לטוב ולרע, נתקם באופן במשך בלעדי לוכותה או לחיבתה של מדיניות התגירה המפורסרת.

1069528

עיונים בתקומת ישראל

סדרת נושא

כלכלה וחברה בימי המנדט

1948-1918

עורכים

אבי בראלי, נתום קרלינסקי

המרכז למורשת בן-גוריון • קריית שדה-בוקר
מרכז מונאסטר למחקר כלכלי • אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מרכז צ'ריק לתולדות הציונות, היישוב ומדינת ישראל - הקרן צ"ש קורט גרונוולד
להיסטוריה כלכלית של יהודים • האוניברסיטה העברית בירושלים
הוצאת המפרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
תשס"ג - 2003

הציקר בטקסופה: אריה אדרן, 'העניב חלילון'
בארבות מר יונתן אדרן ומחוזות ישראל

המערות: המרכז למורשת בן-גוריון, ח'ד 39, קריית שדה-בוקר, מיקוד 84990
טל 08/6596940, 08/6596936, פקס 08/6596939 (08)
דואר אלקטרוני: il.ac.bgu@mail.bgu.ac.il; abareli@bgu.ac.il; gimosar@bgu.ac.il
כתובתנו באינטרנט: http://www.bgu.ac.il/Ben-Gurion/Center.html